

A | Ω

keresztyén igazság

az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata

Új folyam 125. szám

2020. 1. szám

tartalom

igehirdetés

László Lajos Gergely: Az ÚRtól jön a szabadulás / 1

tanulmányok

Németh Szabolcs: Az úrvacsoratan változásairól az egyháztörténet folyamán 2. rész / 4

ld. Zászkaliczky Pál: Nagy Béla népi költő élete és költészete / 17

gyülekezetépítés

Darvas Anikó: A káposztásmegyeri misszió / 30

könyvismertetés

Isó Zoltán: Kik is vagyunk mi evangélikusok egyáltalán? / 32

Isó Dorottya: A keresztyén házasság dicsérete / 38

Tartalmi összesítők / 40

keresztyén igazság

Az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap
Új folyam 125. szám – 2020. 1. szám

Szerkesztette a Szerkesztőbizottság megbízásából: Isó Dorottya

A szerkesztőbizottság tagjai: Isó Dorottya, Ittész János, Jankovits Béla,
Kovács László, Tubán József, Weltler Gábor

Olvasószerkesztő: Ittész Dániel és Venásch Eszter

Tördelőszerkesztő: Dénes Tamás

Felelős kiadó: ifj. Zászkaliczky Pál

Kiadóhivatal: 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém **Felelős vezető:** Szathmáry Attila
HU ISSN 0865-2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng.szám: III./E1/20/1989

Az Úrtól jön a szabadulás

¹Az Úr azonban odarendelt egy nagy halat, és az lenyelte Jónást. Három nap és három éjjel volt Jónás a hal gyomrában. ²Jónás imádkozott Istenéhez, az Úrhoz a hal gyomrában. ³Ezt mondta: Nyomorúságomban az Úrhoz kiáltottam, és ő meghallgatott engem. A halál torkából kiáltottam segítségért, és te meghallottad hangomat. ⁴Mélységbe dobtál, a tenger közepébe, és áradat vett körül. Minden habod és hullámod átcsapott fölöttem. ⁵Azt gondoltam, hogy eltaszítottál engem magad elől. Bárcsak újra megláthatnám szent templomodat! ⁶Már-már életemet fenyegette a víz, mélység és örvény vett körül, hínár fonódott a fejemre. ⁷Lesüllyedtem a hegyek alapjáig, örökre bezárult mögöttem a föld, de te kiemelted életemet a sírból, ó, Uram, Istenem! ⁸Amikor elcsüggedt a lelkem, az Úrra gondoltam, és imádságom eljutott hozzád, szent templomodba. ⁹Akik hitvány bálványokhoz ragaszkodnak, azok elhagyják jötevőjüket. ¹⁰De én hálaéneket zengve áldozok neked, és amit megfogadtam, teljesítem. Az Úrtól jön a szabadulás! (Jón 2,1–10)

Krisztusban szeretett Testvérek!

Vannak a történelemben olyan szereplők, akikről igen nehéz eldönteni, hogy a világ folyását jobb vagy inkább rosszabb irányba terelték. Ők nem pusztán híresek, hanem már hírhedtek. Talán nem voltak igazán negatív alakok, de sok jót sem tettek, vagy éppen mindkettőből annyit, hogy valamiképpen egyensúlyba került a jó és a rossz életük mérlegén. A Szentírás érdekessége, hogy szinte minden egyes alakja ilyen. Ettől is annyira emberi, hiszen mi is ilyenek vagyunk, rólunk szól.

Ilyen volt Jónás is – kinek neve galambot jelent –, az Úr önféjű szolgája, aki ugyan meghallja az Isten parancsát, de semmi kedve nem volt Ninivébe menni, és ott a város számára ítéletet hirdetni. Féltette az életét. Fölszállt hát egy hajója, ami Ninive helyet Tarsisba, a mai Spanyolország felé indult, hogy így kerülje el a rá váró feladatot. Ám a tengeren viharba keveredtek, mindent kidobáltak a hajóból, és mindenki a maga istenéhez imádkozott, amikor Jónás elárulta, hogy ómiatta kerültek veszedelembé, mert menekül az Úr elől, ezért azt kérte, vessék őt a tengerbe, és akkor megmenekülnek. Így is történt. Jónást bekapta egy nagy hal, ameyben három napot töltött el, amely végül Ninivéig vitte. Ott eleget tett a parancsnak, ítéletet hirdetett a városnak, miszerint: „Még negyven nap és elpusztul Ninive!” (Jón 3,4) Majd várta, mikor éri utol végzete a várost, ám az Úr megkegyelmezett, látva a nép bűnbánatát. Persze, ezen Jónás felháborodott, de az Úr nyilvánvalóvá tette, hogy ő nem a harag, hanem a kegyelem Istene.

A Szentírás érdekessége, hogy szinte minden egyes alakja ilyen.

Jónás tehát maga a mindenkori ember, aki morog, aki lázad, de mégis – minden látszat ellenére – Isten számára alkalmas és szeretett is. A felolvasott ige pedig nem más, mint a végvesztélyben is az Úrhoz kiáltó, de a mentő indulatban nem kételkedő, reménységben élő ember imája. Jónás szó szerint mélyre került, és bizony ezt egyedül magának köszönhette. Tud-

Jónás *tehát maga a mindenkori ember*

ta ugyan, hogy nem menekülhet el Isten elől, de azt is tudta, hogy az ő kezében van, s nem a vesztét akarja. Jónás átélte a halál és feltámadás drámáját, hiszen a világ számára eltűnt, elmerült, de az Úr csodás módon szabadította ki a halál hatalmából. Abból a hatalomból, amelynek a kezébe önként vetette magát, hiszen a halálba vágyott, semmint Ninivébe. S ott az ajkán az Úrban remélő ember kiáltása, hogy minden ellenére „Az Úrtól jön a szabadulás!” (Jón 2,10)

Húsvét üzenete, miszerint az Élet győzött a Halál felett, tehát egy alkalmatlan, de az Úr számára szeretett ember, Jónás szájából hangzik.

Jézus a tőle jelt kívánó farizeusoknak ezt mondta: „Ez a gonosz és parázna nemzedék jelt követel, de nem adatik neki más jel, csak a Jónás próféta jele. Mert ahogyan Jónás három nap és három éjjel volt a hal gyomrában, úgy lesz az Emberfia is a föld belsejében három nap és három éjjel.» (Mt 12,39–40) Az Emberfia meghal a világ számára, de csodálatos módon harmadnapra feltámad! A jelet nem értették, sőt azóta is sokan kétségbe vonják, holott a legnagyobb rabságból szerzett Krisztus szabadulást: nem a halálé az utolsó szó! „Mert a bűn zsoldja a halál, az Isten kegyelmi ajándéka pedig az örök élet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban.” (Róm 6,23)

Ezért a keresztyénség legnagyobb ünnepe a húsvét, mert mindaz, amit Jézus emberként közöttünk tett és mondott, sőt mindaz, ami a Szentírásban áll mint prófécia, az a húsvéti üres sírban nyer értelmet, amely által mi sem a sírre maradunk, hanem tovább.

nem *a halálé az utolsó szó!*

De ehhez drámán keresztül visz az út! A keresztút és az egész nagyhét arra kell, hogy emlékeztessen bennünket, hogy az életnek egyaránt része a magasság és a mélység, az öröm és a szomorúság, a szépség és a rettenet. Mindnyájunknak megvan a maga keresztútja a maga kontúrjával. Kinek több, kinek kevesebb jut mindezekből, s a miértekre talán csak a legritkább esetben kapunk választ. Jónás is átélte, de ami még fontosabb, Jézus, Isten egyszülött fia is átélte mindezt. Sőt! Ő valóban végigjárta az élet összes lépcsőjét, hogy senki se mondhassa, hogy vele nem vállalt közösséget! Jézus bebizonyította, hogy az Isten ígéje valóban út, igazság és élet!

A húsvét diadala azonban önvizsgálatra is kell, hogy készítessen bennünket. Ahhoz ugyanis, hogy elhiggyük, hogy Isten szava valóban élet, egy embernek meg kellett halnia. Egy olyan embernek, aki egyáltalán nem érdemelte meg. Pedig ő még életében mondta: „Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbenem, ha meghal is, él!» (Jn 11,25). Istennek hinni, benne bízni életet jelent. De mégsem hittek neki, még a tanítványai sem, egészen addig, míg fel nem fedezték az üres sírt.

Ebből a szemszögből válik igazán megdöbbentővé a kapernaumi százados története, aki olyannyira meg van győződve arról, hogy Jézus az Isten Fia, hogy neki valóban van hatalma, hogy

nem kéri, hogy jöjjön el hozzá, és gyógyítsa meg halálán lévő kedves szolgáját, hanem csak annyit mond: „»Uram, nem vagyok méltó arra, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szót szólj, és meggyógyul a szolgám.«” (Mt 8,8) Nem véletlenül mondja Jézus erre: „»Bizony, mondom néktek, senkiben sem találtam ilyen nagy hitet Izraelben.«” (Mt 8,10) Ez a pogány római, akinek nem sok kapcsolata lehetett a zsidó vallással, valamit megértett húsvét lényegéből. De most nézzünk magunkra, és értsük Jézus szavait önmagunkra nézvést, hiszen mi is Izrael részei vagyunk, mi is Isten választott népe vagyunk hitünkben! Elgondolkodtató, hogy egy „messziről jött ember” számára egyértelmű, ami számunkra csak áldozathozatal után lesz világossá!

Húsvétkor, ha igazán figyelünk, lehetőség van arra, hogy átérezzük az Úr szeretetének a nagyságát, méghozzá ebben az áldozatkészségben! Nem tudott az Úr belenyugodni abba, hogy az ember nem hisz a szónak. De hát hogyan is hihetne, hiszen mennyire súlytalan és igaztalan tud lenni mindaz, ami egy ember száját elhagyja! Többre volt szükség, hogy komolyan vegyék! Annyira szeretné az Úr, ha hallgatnánk rá, annyira szeretné, hogy visszatérjünk hozzá, hogy behalt ebbe a vágyába! Odaadta magát az embernek, tudva, hogy mire képes az emberi szív és kéz, mert másképpen nem lehetett megtörni azt a rabságot, amit az ember önfejűségéből akasztott magára. Így az összes gonoszság rászakadt Jézusra, aki magával is vitte mindet a sírba, a halálba, az elmúlásba.

De ő feltámadt, visszatért, nincs többé a romlandóságban, s a halálnak adta mindazt, ami a halálé. A húsvéti üres sír azt kell, hogy jelentse számunkra, hogy nem vesszőfutás az életünk, hanem biztos kezekben tudhatjuk. Jónás ott, a hal gyomrában, a hullámok alatt tudhatta, hogy minden látszat ellenére biztonságban van az élete, a szabadítás útján van, nem lesz a sötétség fogja, mert „[a]z Úrtól jön a szabadulás!” (Jón 2,10)

Szeretett Testvérek! Legyen miénk a szabaddulás bizonyossága, amit a húsvét jelent! Valljuk együtt régi szép énekünk szerzőjével, Heermann Jánossal: „Jézus, te vagy reménységem, / Te legyőzted a halált, / Megszégyenült ellenségem, / Bősz fullánkja már nem árt; / Mert habár meg is halok, / A sírban nem maradok, / Te fölkeltesz új életre, / Te elvezetsz üdvösségre.” (EE 197,4)

+*Christus resurrexit! Vere resurrexit!* – Krisztus feltámadt! Valóban feltámadt! Ámen.

Istennek hinni, benne bízni életet jelent.

nem vesszőfutás az életünk, hanem biztos kezekben tudhatjuk.

Kérjük, ajánlja fel Ön is adója 1%-át az Ordass Lajos Alapítványnak, és erre a lehetőségre hívja fel rokonai, ismerősei figyelmét is. Adószámunk: 18141212-1-42

Az úrvacsoratan változásairól az egyháztörténet folyamán 2. rész

Kelet az ó- és középkor határán

A keleti egyházban a középkor folyamán nem lesznek olyan mértékű úrvacsoraviták, mint Nyugaton, mivel az ő tanításukat Damaszkuszi János sokáig szinte teljesen meghatározza. A VIII. századi „*Damaszkuszi János* azt mondja, hogy a kenyér és a bor tulajdonképpen a Szentlélek alászállásának pillanatában (*epiklezis*) változik meg. Ezért a Lélek alászállása és átformáló ereje a kulcsa az úrvacsorának. *Damaszkuszi János* a *Szentlélek és Úrvacsora* című munkájában azt írja, hogy »a Szentlélek leszáll és megtestesít dolgokat, szavakat, gondolatokat, amelyek kiemelkednek e világból. Ugyanúgy történik minden, mint ahogyan a Szentlélek által vett testet Jézus Krisztus.« Ez a meglátás némiképpen eltért az abban az időben nyugaton uralkodó állásponttól, de a keleti egyházban ez vezetett a *transubstantiatio* dogma kialakulásához. *Damaszkuszi János* kifejtette azt, hogy a jegyek megszentelődnek és Krisztus testévé és vérévé lesznek. Ő azt tartotta, hogy a jegyek az *epiklezis* által válnak Krisztus testévé és vérévé.”¹

Középkor

Az első középkori – amúgy nem túl nagy port kavaró – úrvacsoravita akkor alakult ki, amikor 831-ben Paschasius Radbertusnak megjelent egy írása, *De corpore et sanguine Domini* címmel. (Ez az írás később lesz majd jelentős.) A francia Radbertus, Corbie apátja egyébként csak ösz-

azt tartotta, hogy a jegyek az epiklezis által válnak Krisztus testévé és vérévé.

sze foglalta a kor tudományos nyelvén azt, amit általános nézetként a legtöbben tartottak. Lényege, hogy a pap szavaira Isten teremtő csodája révén az elemek Krisztus testévé és vérévé változnak. Amikor 844-ben művét átadta

Kopasz Károlynak, vita alakult ki. A másik nézetet kolostorának egyik szerzetese, Ratramnus (Bertram) képviselte azonos című írásában. Ez utóbbi, Ágoston tanítását követve, művében igyekezett megkerülni az átváltoztatási csoda képzetét.²

Az úrvacsoratan további változásai abból fakadnak, hogy a filozófia a teológia szolgálóleányaként szereptévesztésbe került, azaz olyan módszert hívtak segítségül a szentség értelmezésére,

1 Petró László: *Emlékezés és reménység között. Múlt, jelen és jövő dinamikus egysége az úrvacsorában*. Doktori értekezés (Debreceni Református Hittudományi Egyetem Dogmatika Tanszék). Kézirat. Debrecen, 2016, 62 (https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/234197/Doktori_ertekezes_Petro_Laszlo.pdf?sequence=1&isAllowed=y [letöltve: 2020. március 2.]

2 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 78.

amely lényegét tekintve nem méltó és alkalmas erre. A Tours-i Berengár-féle vita a középkor legnagyobb úrvacsoravitája. Ebben az időben a fent említett Radbertus tana még nem vált dogmává. Berengár dialektikus teológus volt, és ezt a XI. századra egyre népszerűbb módszert alkalmazta az úrvacsoratanra is. A dialektika a metafizika ellentéte. Míg a metafizika olyan szellemi princípiumból indul ki, amely a létező világ fölött áll,³ a dialektikát Arisztotelész mint a valószínű véleményekkel kapcsolatos tudományt határozta meg.⁴ Tulajdonképpen az érvelés művészete, amely érveket sorakoztat pró és kontra. (Olyan ez, mintha ma mikroszkóp, röntgen vagy CT alatt vizsgálnánk az úrvacsorát.) Tehát az emberi értelem és módszereinek vizsgálódási tárgyává alacsonyíttatik a szentség. De nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy mire adott válasz ez. Arra az ekkor már általánossá vált vélekedésre, hogy – nagyon leegyszerűsítve, vulgárisan fogalmazva – a pap átvarázsolja a jegyeket. Később, 1054-ben a lateráni zsinat Humbert bíboros⁵ indítványára arra kényszerítette Berengárt, hogy fogadja el, hogy amit a pap keze érint és a hívek szájjukkal vesznek, az Krisztus teste és vére, szó szerint hús és vér.

Úgy tűnik tehát, hogy az úrvacsoratan egyre inkább a papi rend tekintélyét volt hivatott alátámasztani. De majd csak 1215-ben válik dogmává az átváltoztatás. Paschasius Radbertus vallja az úrvacsora és Jézus történelmi testének azonosságát. Ezzel szemben a XI. századi Berengár tagadta az azonosságot, és egy fajta szellemi szimbolizmust látott az eucharishtiában. Az átváltozás tana helyett azt állította, hogy az csak a mennyei Krisztussal fennálló egység jele. Méghozzá úgy, hogy a két látható jegyhez egy harmadik láthatatlan, de valóságos elem társult, a teljes mennyei Krisztus, akit csak a hívő fogadhat be, de a kenyér és bor átlényegüléséről szó sincs.⁶ (Azt viszont állítólag tanította, hogy Krisztus az eucharishtiában kenyérré testesül, ezzel előrevetítve a reformáció korabeli *ubiquitas*-vitában Osiander álláspontját.) 1079-ben a római zsinat elítélte tanítását, s megerősítette az átváltozás tanát.

Itt érdemes elidőzni és megvizsgálni, hogy hol tart a teológiai gondolkodás témánk összefüggésében 1054-ben. Az érett középkorban a dialektikus skolasztika képviselője Tours-i Berengár állítja, hogy Krisztus teste és vére az úrvacsorában szimbolikus, tehát nem valóságos. A negyedik lateráni zsinat (1215), amely elítéli a tanítását, azt válaszolja erre: Krisztus teste és vére az úrvacsorában valóságos, tehát nem szimbolikus – interpretálja a vita lényegét Ale-

filozófia a teológia szolgálóleányaként szereptévesztésbe került

az emberi értelem és módszereinek vizsgálódási tárgyává alacsonyíttatik a szentség.

3 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Metafizika> (letöltve: 2020. március 2.).

4 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Dialektika> (letöltve: 2020. március 2.).

5 A burgundiai származású Humbert bíboros a pápaság egyik legmeghatározóbb alakja. Ő vitte véghez a szakítást 1054-ben Konstantinápolyban a keleti és nyugati egyház között.

6 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 78.

xander Schmeman.⁷ Ez alapján megállapíthatjuk, hogy a téves felvetésre téves síkon tévesen válaszol a zsinat. Ennek oka pedig az, hogy a teológusok valóságos- és valóságfogalma már rég nem egyezik azzal, ahogy Jézus beszél a valóságról: ἐγώ εἰμι [...] ἡ ἀλήθεια (Egő eimi

a téves felvetésre téves síkon tévesen válaszol a zsinat.

[...] hé alétheia – „Én vagyok [...] az igazság» (alétheia). (Az alétheia jelentése: 'igazság, végső valóság, mindent átfogó valóság'. Ettől meg kell különböztetni a megigazultságra használt újszövetségi fogalmat, a dikaiosziüné fogalmát.

Az alétheia ellentéte a prophaszisz, azaz látszat,⁸ vö. a szent és profán ellentétes fogalma ebből a szempontból. Ha a profán ellentéte a szent, akkor a szent a valóságos.) E kor teológusai számára a valóság viszont már egyenlő azzal, amit érzékel az ember, illetve amit érzékelnie kell. Azaz az ember érzékelését – ami erősen befolyásolható – már ebben a korban egyenlőnek tekintették a valósággal. A XI. század valóságfogalma már sokkal inkább a szubjektíven érzékelhető személyes valóságot tekinti valóságnak, és elfelejtkezik az igaziról. Tehát itt nemcsak az úrvacsoratan elferdülése, hanem a sokat emlegetett individualizmus is felfedezhető. Vajon nem így kellett volna Berengár felvetésére válaszolnia a zsinatnak: Krisztus jelenléte az úrvacsorában szimbolikus, ezért valóságos, vagy valóságos, mert szimbolikus?! Ugyanis a szimbólum ebben az esetben maga a valóság. A szimbólum etimológiája: szünballein, azaz összevonni, koncentrálni. Nyelvészeknek kellene megerősíteni vagy cáfolni, de magyarul talán a szer szó a legjobb megfelelője ennek. Nem véletlen van benne a szertartás és szeretet szavunkban, mert összehoz, összekapcsol.⁹ De a szimbólum értelmezésénél a hitvallás értelme is figyelembe veendő. Összefoglalva: Jézus Krisztus a végső valóság, tehát az úrvacsorában való valóságos jelenléténél semmi sem valóságosabb a világban, mert minden más a változandóságából nyeri valóságosságát, az úrvacsorában való¹⁰ jelenlét pedig az örök végső valóságból. Máshogy megfogalmazva: az igazi valóság az Isten országa.

A Berengár-féle vita hozadéka, hogy egyik ellenfele Aversai Guitmund használja először a *transsubstantiatio* kifejezést, ami már benne volt a köztudatban, de ő fogalmazza meg, s amely szerint a kenyér és bor lényege Krisztus teste és vére lényégévé átváltozik. A kifejezőmódot a negyedik lateráni zsinat is átveszi 1215-ben.

Aquinói Tamás szintén Arisztotelész filozófiáját hívta segítségül az átlényegülés magyarázatához. Az ókori filozófus a valóságot *substantiaként* és *accidentiaként* határozza meg, azaz a valóság alaki és lényegi részből tevődik össze.¹¹ Tamás, a skolasztika csúcsán, szentségtanában

7 Schmemann, Alexander: *A világ életéért*. Budapest, 2001, Kairosz – Paulus Hungarus, 188.

8 Varga Zsigmond J.: *Újszövetségi görög–magyar szótár az Újszövetség irataihoz*. Budapest, 1992, Református Zsinat Iroda Sajtóosztálya, s. v. *ajlhvqeia, provfasis*.

9 A szer minőségi és transzcendens értelemben jelent összekapcsolást, a gyül pedig mennyiségi értelemben, vö. szeretet–gyüület. A szer matematikailag a szorzás, a gyül az összeadás.

10 Bujfi Ferenc: *Ars poetica divina*. In uő: *Az emberré vált ember*. Budapest, 2009, Kairosz Kiadó, 331.

11 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 83.

megkülönbözteti a *res visibilest*, amit *materiának* és a *verbát*, amit *formának* nevez. Az úrvacsora matériája a kenyér és bor, a formája az ige. Petró interpretációjában: „A kenyérnek az a *substantiája*, hogy kenyér legyen, mert ez a lényege és betöltendő feladata, de ezzel együtt van látható megjelenése, azaz *accidentiaja* is. A *transsubstantioban* a kenyér és bor *substantiája* változik Krisztus testévé és vérévé, és ezért lehetséges

az, hogy amikor az úrvacsorában részt vevők eszik és isszák őket, akkor azoknak kenyér- és bor-ízük van. Ezt a változást csakis Isten közvetlen beavatkozása tudja létrehozni. A jegyek helyébe a teljes Krisztus lép be, és így teste és lelke szerint jelen van a kenyérben és a borban. De ez a változás a jegyek lényegére vonatkozik, míg alaki formájuk végig megmarad. Tehát a jegyek *accidentiajuk* szerint megmaradnak kenyérnek és bornak, míg a *substantiajuk* Krisztus teste és vére, és annak legfelsőbb lényege lesznek.”¹² Tamás arra a kérdésre, hogy „Krisztus teste ebben a sákramentumban valamikor felvehet-e az ember szeme által is látható formát[, a] választ így adta meg: »Amíg az ember úton van a menny felé, addig csak hite által tudhatja ezt, ugyanúgy, mint ahogyan más természetfölötti dolgokról is csupán a hitünk által tudunk.«”¹³ Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Tamás éppen egy misézése után döntött úgy, hogy abba hagyja a *Summa* írását nem sokkal a befejezése előtt, mert megtapasztalt valamit, ezért tulajdonképpen megtagadta filozófiai-teológiai életművét. Mindenképpen meg kell említenünk még Aquinói Tamás és társai himnuszait az oltáriszentségről, ezek a középkori költészet gyöngyszemei többet mondanak, mint a filozófiai értekezések. Úgy tűnik, hogy Tamás is úgy gondolta, hogy a költői nyelv alkalmasabb a csoda előtti leborulásra, mint a filozófiai.¹⁴ Nem véletlenül

Arisztotelész filozófiáját hívta segítségül az *átlényegülés* magyarázatához

tulajdonképpen megtagadta filozófiai-teológiai életművét.

12 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 83.

13 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 84.

14 Ave verum corpus...: „Üdvözlégy, igazi Test, ki Szűz Máriától születél, / valóságosan szenvedél s feláldoztattál a keresztfán az emberért! / Kinek átvert oldalából víz és vér folyt, / Add, hogy téged ízlelhessünk halálunk megpróbáltatásában is! / Ó édes Jézus, ó kegyes Jézus, ó Mária Fia, Jézus, irgalmazz nekem! Amen.” (<https://www.magyarokurir.hu/hirek/ot-latin-himnusz-melyeket-minden-katolikusnak-ismernie-kellene> [letöltve: 2020. március 3.]) Panis angelicus...: „Emberék étke lett az angyali kenyér, / Az előkép-jelek sora itt véget ér. / Ó milyen csodaszép, hogy Istenéből él / Szegény nyomorult szolganép! // Hármass-egy Istenünk, hozzád fohászunk / Urunkul tisztelünk, jöjj és légy gyámolunk. / Vezess ösvényeden, hová iparkodunk: / A fénybe, mely körülveszen!” (<http://profun.uw.hu/magyar/panis.html> [letöltve: 2020. március 3.]) Pange lingua...: „Zengjed, nyelv, a dicsőséges / test titkát s a drága vért / melyet hullatván értékes váltságul az emberért / a föld ura, a felséges méh gyümölcse nem kimélt. // Egünk küldte, s nekünk szülte / tiszta szív, szeplőtelen. / Köztünk élt és hinté földre / az Igét, mely jót terem; / s csodás szertartással ülte / bucsuestjét idele. // Mert a végső estebédet / tartván ő és társai, / együtt a törvényes étet / jámborul fogyasztani: / étkül a tucatnyi népnek / önmagát osztotta ki. // És a kenyeret testévé / igézte az Ige- test / s a bor lett Krisztus vérévé: / magyarázni

váltak annyira ihletővé a későbbi korok művészei számára, hogy megzenésítsék ezeket a himnuszokat.¹⁵

1215 óta dogma tehát az átlényegülés tana, amelynek lényege, hogy az *accidentia*, azaz az érzékelhető rész marad, de a *substantia*, a lényeg átváltozik. (Tipikus esete annak, hogyan oldjunk meg egy olyan problémát, amit mi magunk kreálunk, miközben a lényegből vajmi keveset ér-

hogyan oldjunk meg egy olyan problémát, amit mi magunk kreálunk,

tünk.) „Az átlényegülés tanának kialakulásában a középkori skolasztikus, teológus, a 12. század közepén élt *Petrus Lombardus* (1095? – 1160) is nagy szerepet játszott, ugyanis ő fogalmazta meg először az átváltozás menetét. Eszerint

először a kenyér Krisztus testévé válik, mégpedig ugyanazon a módon, ahogyan a magvak kenyérré válnak. Másodsor ami addig alakjában kenyér volt, az már Krisztus teste lett, harmadszor a kenyér lényege elmúlik és Krisztus teste lesz belőle, végezetül megmarad a kenyér külső jegye, de az már Krisztus teste. *Lombardus* később módosította tanát, és azt hirdette, hogy a kenyér nem olyan módon változik meg, mint egy természetes folyamat és nem egyszerűen megszűnik a kenyér lényege, hanem kicserélődik valami másra. Ettől kezdve, a 12. század közepétől volt használatos az átlényegülés fogalma, amelyet mind a *IV. Lateráni Zsinat*, mind pedig a *Lyoni Zsinat* (1274) is használt.”¹⁶

1217 óta imádják a megszentelt ostyát leborulva. 1196 óta követelik a gyerekek kizárását az úrvacsorai közösségből, de majd csak a Tridentinum valósítja ezt meg. 1910-ben X. Pius visszavonja a rendelkezést. Keleten mindvégig

a 12. század közepétől volt használatos az átlényegülés fogalma

folyamatos a gyerekek jelenléte az úrvacsorában. „A középkori egyház elgondolása szerint az úrvacsorát, mint Istennek tett áldozatot, folyamatosan be kell mutatni. [...] A 12. századi

gondolkodás szerint, amikor a pap felemeli mindkét kezével a kenyeret és a bort, akkor a zsidó asztali szokást eleveníti fel, amelyben rámutat még egyszer a jegyek fontosságára. Ebben azt látták, hogy az átlényegülés akkor történik meg, amikor Krisztus szavai ismét elhangzanak, és új értelmet nyernek: »*valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.*« (1Kor 11,26) Tulajdonképpen ez a mozzanat volt az, ami elősegítette a

ne keresd! / Hit dolga és igaz szívé, / hogy erősen tartsa ezt. // Azért kell e nagy szentséget / leborulva áldani / és a régi Szövetséget / új rítussal váltani: / pótolják a rest érzéket / a merész hit szárnyai! // Az Atyának és Fiának / légyen áldás, dicsőség, / üdv, hozsanna és imádat, / ujjongások hirdessék! / S aki kettejükből árad, / a Lélek is áldassék!” (Babits M. ford. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otvenkolto-osszes-verse-2/babits-mihaly-17f97/forditasok-18fde/aquinoi-szent-tamas-191a1/himnusz-a-oltariszentsegrol-191ad/> [letöltve: 2020. március 3.]

15 Wolfgang Amadeus Mozart: *Ave verum corpus* (KV 618) vagy Cesar Franck: *Panis Angelicus* (FWV 61b).

16 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 82.

papság növekvő tekintélyét. A *Párizsi Zsinat* (1205–1208) részletesebben foglalkozott ezzel a problémával, és azt a kérdést vetette fel, hogy mikor lesz Krisztus valóságosan jelen a kenyérben és a borban? A *consecratio* vagy az *elevatio* alatt történik-e meg mindez? A zsinat válasza az volt, hogy az *elevatio* a külső jegye annak, hogy Krisztus alászállása megtörtént. Néhány évtizeddel később az *elevatio* jelentősége olyannyira megnőtt, hogy azt már a mise fő részének tekintették. Ebből is jól látható, hogy a középkor emberének mennyire nagy szüksége volt a látható bizonyosságra.”¹⁷

Duns Scotus és Ockham, Tamás kritikusaiként, a *consubstantiatiót* vallották. „Tisztában volt vele, hogy tanítása, sőt az egész *transu[b]stantiatio* és *consubstantiatio* tanítása nincs benne a Szentírásban. De hozzátette, hogy létjogosultságuk mégsem kérdőjelezhető meg, hiszen az egyház hite szerint a szent atyákat az isteni sugallat vezérelte ezekre a gondolatokra.”¹⁸

Wycliffe „[t]anaiban bátran visszautasította a *IV. Lateráni Zsinat* tanítását, mondván, hogy nem lehet a *transubstantiatio* dogmájában semmi spiritualitást találni. Wycliffe gondolatai a kenyér és Krisztus természetének különbségei körül forogtak. Kérdése az volt, hogy tartalmilag és spirituálisan egyáltalán lehetséges-e az, hogy Krisztus teste és vére megjelenjen a kenyérben és a borban? Számára sokkal valószínűbbnek tűnt egyfajta lelki jelenlét, amely társul a jegyekhez. Négy érvet is említ a *transsubstantiatio* ellen. Az *első* szerint ennek a tanításnak semmilyen nyoma sincsen a Bibliában. A *második*, hogy ellene mond az ógyház tradíciójának, mert szerinte némiképp más fogalmazódott meg az ókori atyák teológiájában. A *harmadik* érve, hogy ez a tan az érzékek bizonyosságával, és ez által a meggyőződéssel is teljes mértékben ellentétes. Végül *negyedik* érvként megállapítja, hogy a *transsubstantiatio* dogmája hamis alapokon nyugszik.”¹⁹

Érdekes ekkleziológiai megállapítása is ebből a szempontból: „»Mi nem azt az istent tiszteljük, akit az oltáron feláldoznak. Isten nem a pompázó, látható egyházat részesíti kegyelemben, hanem

Isten a láthatatlan egyházat választja ki kegyelme által.«”²⁰

A huszita mozgalomról pedig közismert, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonítottak az úrvacsora Krisztus rendelése szerinti, két szín alatti vételének.

ez a mozzanat volt az, ami elősegítette a papság növekvő tekintélyét.

szerint ennek a tanításnak semmilyen nyoma sincsen a Bibliában.

Reformáció

A középkor kérdése egészen egyszerűen összefoglalva úgy hangzik, hogy miképpen lesz a kenyér és bor Krisztus testévé és vérévé. Erre az általánosan elfogadott magyarázat úgy hangzik,

17 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 89–91.

18 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 85.

19 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 85–86.

20 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 85.

hogy a pap „átvarázsolja”, persze Isten teremtő erejének segítségével hívásával (*transsubstantiatio*). Ez a XIII. században dogmává merevedik. A reformációnak még mindig ezzel a problémával kell megküzdenie. A nagy kérdés, hogy marad-e a felszínes szintéren való vitatkozás, amikor a tézisének nem lényeglátóbb az antitézis, csak abban különbözik tőle, hogy ellentétes vele, vagy fel tudja tenni a megfelelő kérdést: mit üzen, mit ad Krisztus ezzel a szentséggel? A középkori „átvarázslás” gondolatára ellenhatás Zwingli közismert radikális véleménye, hogy nem szükséges az embereket terhelni és összezavarni a sok okoskodással és bonyolítással. Krisztus a mennyben van, az úrvacsorában pedig emlékezünk az utolsó vacsorára, Krisztus utasítása szerint. Látjuk,

minőségileg egyforma szintű
érvekkel vitáznak valamiről, amiből nem sokat értenek.

hogyan az a helyzet, mint a Berengár-féle vitában. Egy felszínes platformon minőségileg egyforma szintű érvekkel vitáznak valamiről, amiből nem sokat értenek. Ennek oka, hogy az ember vizsgálata tárgyává teszi Krisztus testét és véréét. Pedig az nem lehet tárgya, mert meg-

haladja az ember valóságértelmezését. Nem kis művészet az embernek az aktuális problémára nem a probléma szintjén álló ellenponttal válaszolni, hanem a lényegét látni és arra figyelni, és nem esni végletekbe. Luther úrvacsoratanának ez sikerült. (Csak akkor száll be ő is a kortársak szintjén a kérdésbe, amikor engedi magát belerángatni az *ubiquitas*-vitába.)

Luther egyik legfontosabb írása a témában 1519-ben született, ennek címe: *Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről*.²¹ Gazdag képanyaggal megfogalmazott kitűnő prédikáció ez. Ekkor még elfogadhatónak tartja az egy szín alatt történő úrvacsoravételt. Tudjuk, hogy 1537-ben a *Schmalkaldeni cikkekben* már tiltakozik ellene (3. rész, 6. *Az oltáriszentség*). De már itt is ideálisnak tartaná, ha két szín alatt kapnák a hívek is. (A keresztséget pedig bementéssel tartaná igazinak.) Ágostontól idézi: „Miért készülsz rá gyomroddal és fogaddal? Csak higgy, akkor már élvezted is a szentséget.”²² Arról beszél, hogy Krisztus a szentekkel együtt egy lelki testet alkot. Aki felvételt nyert ide, az részesül a teljes test minden javából és szenvedéséből. Ahogy

Csak higgy, akkor már élvezted is a szentséget

egy város közösségében minden polgár megkapja a város javai használatának, védelmének az ajándékát, viszont osztoznia kell a terhekben is. Tulajdonképpen ez alapján úgy fogalmazhat-

nánk, hogy Luther tanításában az úrvacsora a „szent csere” megvalósulásának szentsége. De egy másik példával az örök életre való átkelés hídjának vagy hajójának is nevezi. Ezért fontos a hit, mert aki nem bíz a hajóban és nem mer beszállni, az nem mehet át a túlsó partra. A lelki testnek olyan megfogalmazását adja – a sok búzaszemből egy tésztává váló kenyér példájával

21 Magyarul megjelent Wiczián Dezső fordításában: Csepregi Zoltán (szerk.): *Luther válogatott művei*. 6. köt. *Prédikációk*. Budapest, 2015, Luther Kiadó, 147–160.

22 Wiczián D. ford. *Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről*. In *LVM* 6. (21. jz.), 147.

mint a hívő közösség példájával –, amit XX. századi könyvében, a *Misztikus testben* majd nagy hangsúllyal újra felfedez a jezsuita H. Boulad.²³

1524-ben Karlstadt elképesztő módon arról értekezik, hogy amikor Jézus azt mondja: ez az én testem, akkor közben önmagára mutat és nem a kenyérre. Luther erre reagál, amiből egy irodalmi igényű vita alakul ki köztük. Karlstadt végül egy év múlva elismeri, hogy Luthernek van igaza. A reformáció legnagyobb úrvacsoravitája 1525–1528 között zajlott. Ennek kiindulópontja, hogy 1525-ben Zwinglinek is megjelent egy

Luther tanításában az úrvacsora a „szent csere” megvalósulásának szentsége.

írata (*Commentarius de vera ac falsa religione*), amelyben többek között kifejti úrvacsoratanát. Ennek előzménye, hogy 1523-ban Hágában megismerkedik Cornelis Henricxzoen Hoen (latinított nevén Honius, hágai humanista jogász, 1440 k. – 1524 k.) vélekedésével, aki tropikus értelmezéssel azt hirdeti, hogy a szereztetési igékben az *est* ('van') szó egyenlő a *significat* ('jelent') jelentéssel.²⁴ Tehát az „ez az én testem” ennyit tesz: ez jelenti a testemet, mutat Jézus a kenyérre. Tehát a tan, amit a svájci reformátorok magukévá tettek, valójában egy holland humanista jogásztól származik. (Hogy ismerte-e Hoen az ehhez hasonló ókori gondolatokat, vagy újra feltalálja ezt a nézetet, azt nem tudjuk.) Tehát mai fogalmakkal szólva az utolsó vacsorára mint „drámapedagógiai foglalkozásra” tekintenek, ahol Jézus felkészíti tanítványait a másnapi események elviselésére, és értelmezi is azokat. Ezzel nem volna semmi baj, ha ez egy egyszeri esemény lett volna, de Jézus kijelenti: „ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” (Lk 22,19) Oecolampadius és Bucer e mellé a vélekedés mellé álltak több-kevesebb árnyalással. A halli Brenz továbbra is vallja Krisztus testének és vérének valóságos jelenlétét.

amit reformátorok magukévá tettek, valójában egy holland humanista jogásztól származik.

A híres marburgi kollokvium, amelynek célja Hesseni Fülöp választófejedelem részéről a helvét és wittenbergi irány egyesítése lett volna, 1529. október 1–4. között zajlott. Ezen Luther az úrvacsora kérdésében a megegyezés kedvéért hajlandó volt elmenni addig a minimalista megfogalmazásig, hogy Jézus Krisztus jelen van az úrvacsorában, azonban Zwingli és Oecolampadius ezt sem volt hajlandó elfogadni, tehát a két helvét reformátoron bukott meg a vágyott megegyezés. Luther elvetette az úrvacsora áldozatjellegét és az átlényegülést, de Krisztus testének és vérének valóságos jelenlétéhez ragaszkodott. „Számára az volt a hangsúlyos, hogy Isten az úrvacsorában cselekszik az emberrel.”²⁵

Érdemes megjegyezni, hogy amikor Luthert a cseh testvérek egyszer levélben kérdezik, hogy szabad-e az oltáriszentséget imádni, ő igennel válaszol, mert az Krisztus valóságos teste; és

23 Boulad, Henri: *Misztikus test*. Budapest, 1994, Ecclesia Kiadó.

24 Heussi, Karl: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Budapest, 2000, Osiris, 307.

25 Heussi: *Az egyháztörténet...* (24. jz.), 307.

Krisztus megtestesülve, földi életében megengedte, hogy leboruljanak előtte.²⁶ Luther a szer-
tartásban nem mindent szab meg. Például ezt írja: „... az ostyát immár nem mutatjuk fel, de
ezt mi minden kényszerítő ok nélkül tesszük, amennyiben azt kezdettől fogva szabadon dolog-
nak tartottuk. Nem is azért engedjük meg azt, mintha a szentségről való tanunkat megtagadtuk
volna, ellenkezőleg más gyülekezeteinknek is megengedjük, hogy e részben teljesen szabadon
járjanak el, ha hasznos és szükséges. Aminthogy a milánói összes gyülekezetek is sem a (mise)
kánont, sem a felmutatást még ma sem gyakorolják, noha az egész római egyház másként
cselekszik, és botrányról szó sincs.« Ugyanerről a *Kurzes Bekenntnis vom heiligen Sacrament* című
munkájában ezt írja: »Több ilyen dolog is van, amiben a görögök a rómaiakkal nem egyeztek
meg és most sem egyeznek. És mit cselekszik a milánói püspökség még ma is, amely pedig a
pápa alatt olasz földön van, ahol nem csupán az eleváció, avagy egy rész a misében, hanem az
egész mise más, mint a többi egyházakban, különösen, hogy nincs meg a kis kánonja és mindent
más módon tart a misében, úgyhogy én 1510-ben, amikor ott jártam, sehol sem tudtam misét
mondani és a papok azt mondták nekünk: Nos sumus Ambrosiani, non poteritis hic celebrare.
(Mi ambróziánusok vagyunk, itt nem fogtok misét tartani.) De mit beszéljünk sokat? Nincs a
világon oly egyház, ahol annyi egyenlenség és oly különböző eljárás volna az istentiszteletben
és az egyházakban, mint éppen a római egyházban.«²⁷

Zwingli írja: „azt vetik ellenünk: mi Krisztusnak szellemi testét imádjuk és esszük. A leg-
nagyobb és legjobb Istenre kérünk titeket, mi a Krisztusnak lelki teste? ... Mire való, kérdem,
a kegyes lelkeket az olyan szavakkal gyötörni, amelyeket senki sem érthet meg. Az ember
ezt: szellemi test, éppen úgy érti, mint amikor azt mondod: testi lélek, húsból való ész... Hadd
beszéljünk világosan: lelkileg eszünk, midőn Istennek kegyelméből Jézushoz járunk. Krisztus
testét lelkileg enni, jelenthet ez mást, mint Krisztusban hinni? Minek koholunk új hazugságokat,
amelyek semmiképpen sem állhatnak meg?»²⁸

Kálvin az *Institutio* első kiadásában még egészen zwingliánus, ezt írja: „Mások, kissé több
elmeélel, abban keresnek kibúvót, hogy az, amit a sakramentumokban kapunk, Krisztus meg-
dicsőült és halhatatlan teste. Tehát, mondják, nincs abban semmi képtelenség, hogy egyszerre
több helyen és mégis térbeliség és alak nélkül van jelen a sakramentum színe alatt... De még
ha szemet hunyok is e felett a képtelenség felett, – csupán arra feleljenek meg nekem: vajon a
megdicsőült test nem test-e mégis? Úgy van, mondják, azonban nem térbeli, nem egy helyhez
kötött, nem alakkal bíró és nem mérték alá vetett. Igen ám, de ezzel, ha nem is egy szóval,
hanem körülírással, voltaképpen azt mondják róla, hogy szellem. Vagy tagadjuk nyíltan tes-
tének feltámadását, vagy pedig ha feltámadott, ismerjük el róla, hogy test volt, amely abban

26 Magyarul Csepregi Zoltán fordításában jelent meg. Csepregi Zoltán (szerk.): *Luther válogatott művei*. 7. köt. *Levelek*. Budapest, 2013, Luther Kiadó, 587–588.: Beneš Bavoryňskýnak, a cseh testvérek püspökének (2189. sz.).

27 Botta István: *Dévai Máttyás, a magyar Luther. Dévai helvét irányba hajlásának problémája*. Budapest, 1990, Ordass Lajos Baráti Kör, 18. /A „Keresztyén igazság – Új folyama” füzetei./

28 Botta: *Dévai Máttyás...* (27. jz.), 33.

különbözik a szellemtől, hogy térbeli határai vannak, hogy látható, hogy megtapintható.«²⁹ Ahogy Botta megállapítja: Zwingli és Kálvin egyaránt a feltámadt Krisztus testének mennyben való bezártságát (*localis inclusio*) tanították.³⁰ Látjuk, hogy Kálvin inkább Zwingli gondolkodásához áll közelebb mint Lutheréhoz. Ő is Hoen tanítványa, szerinte is az *est* egyenlő a *significat* jelentésével. Viszont az úrvacsora szerinte nemcsak jelképes cselekedet, hanem Isten kegyelmi ajándéka, láthatatlan lelki táplálékul a Szentlélek által Krisztus mennyi testét kapják a hívek. Újdonság nála, hogy ennek köszönhetően a materiális értelemben vett úrvacsorához nincs is kötve a megdicsőült Krisztussal való lelki egyesülés. (Ez valamelyest emlékeztet Berengár harmadik, láthatatlan jegy tanára.)

Zwingli és Kálvin egyaránt
a feltámadt Krisztus testének mennyben való bezártságát tanították

Luther máshogy közelít a kérdéshez: „Azért hasznos és szükséges is, hogy Krisztus és az összes szentek szeretete és közössége rejtett, láthatatlan és lelki legyen, és mi annak csupán testi, látható, külső jegyét kapjuk. Mert ha ez a szerepet, közösség és támogatás nyilvánvalóvá lenne, akárcsak az időleges emberi közösség, akkor ez nem nyújtana nekünk erősítést, sem gyakorlást

Luther máshogy közelít a kérdéshez

abban, hogy a láthatatlan és örökkévaló javakban bizakodjunk, avagy azokat kívánjuk, hanem csupán időleges, látható javakban való bizakodásban szerezni gyakorlatot, s azokat annyira megszoknánk, hogy nem szívesen adnánk fel őket. Nem követnénk Istent, csak akkor, ha látható és kézzelfogható dolgok lennének előttünk. Ezek azonban megakadályoznának abban, hogy valaha is Istenhez jussunk. Minden időleges és érzékelhető dolognak el kell tűnnie, nekünk pedig meg kell tanulnunk nélkülözni őket, ha Istenhez akarunk jutni.

Így hát a mise és a szentség olyan jegy, amelyen gyakoroljuk és szoktatjuk magunkat ahhoz, hogy minden látható szeretetet, segítséget és vigaszt elhagyjunk, és Krisztusnak és szentjeinek láthatatlan szeretetére, segítségére és támogatására merjünk hagyatkozni. A halál minden látható dolgot elragad, elszakít az emberektől és a mulandó dolgoktól. Ezért a halál ellenében a láthatatlan, örökkévaló dolgok segítségére van szükségünk, és éppen ezeket nyújtja nekünk a szentség és jegy. Ehhez kell tehát hitünkkel hozzátapadnunk mindaddig, míg érzékelhetően és nyilvánvalóan is meg nem kapjuk őket.”³¹

A Tridentinum nem hoz jelentős változást a korábbi római úrvacsoratanban. Legfeljebb tovább erősítette az egy szín alatti áldozás érvényességét, Krisztus oszthatatlan egységére hivatkozva. Az anglikán teológia pedig a svájci reformáció nézeteit fogadta el, és többek között különösen hangsúlyozta az úrvacsora közösségformáló jellegét, és a hit szerepét. Az anglikánizmus alap-

29 Botta: *Dévai Mátyás...* (27. jz.), 33–34.

30 Botta: *Dévai Mátyás...* (27. jz.), 33–34.

31 Wiczián D. ford. Luther: *Sermo Krisztus valóságos szent testének...* (22. jz.), 159.

művében, Thomas Cranmer (1489–1556) *Book of Common Prayer* című liturgiás könyvében így ír: „Mert ahogyan a szánnkkal és fogainkkal megesszük a testi táplálékot, úgy a Krisztus testét csakis a hit szájával és fogával kell a lelkünkben megenni.”³²

A következő korszakok

Ismereteim szerint a XVII. század után jobbra a korábbi nézetek konzerválása következik. A pietizmus herrnhuti ága számára fontos helyet foglal el ez a szentség.³³ A XVIII. századi magyar káték is nagyon szépen tanítanak az úrvacsoráról.³⁴ (Ezek megmagyarázzák azt is, hogy miért

a XVII. század után jobbra a korábbi nézetek konzerválása következik

nevezik az úrvacsorát, sőt néha a konfirmációt is, gyónásnak a Dunántúlon. A gyónás szó a jó melléknévből ered, így javulást, gyógyulást jelent.)³⁵ E korban bevezetésre kerül a konfirmáció szokása, mint amely az első úrvacsoravétel

alkalma is egyben. (Korábban valamiféle úrvacsorai magánvizsga előzte meg a szentséggel valóélést az evangélikus egyházban.) John Wesley megállapítja, hogy az úrvacsora az egyház megmaradásának a kulcsa.³⁶ A XIX. században sincs komoly vita már a szentségről, de féltő, hogy nem az igazság komolyan vétele, hanem az iránta tanúsított érdektelenség miatt. Az úrvacsora egyre inkább perifériára szorul a protestáns egyházakban, mivel a felvilágosodás a paradoxonnal nem képes mit kezdeni, ezért inkább kidobja. Az egyház hagyománytiszteletből mint műemléket, mint családi ezüstöt néha az ünnepeken előveszi és leporolja, függeléként gyakorolja. A XX. század történelmi tragédiái közepette az úrvacsorában az öröm megélését kezdték hang-

mivel a felvilágosodás a paradoxonnal nem képes mit kezdeni, ezért inkább kidobja.

súlyozni, valamint a személyes értelmezés vált elterjedtté. Egy jellemző megfogalmazás erről: „Így Krisztus egyházban való jelenléte sákramentumi úton történik meg, mégpedig egy szimbolikus cselekedet által. Ezért szerintük a

jegyek Krisztust jelentik, az úrvacsora pedig annak az alkalma, hogy az egyház megbizonyosodik arról, hogy Krisztus valóban jelen van a világban. Nagy örömhír volt ez a világ számára, hiszen egy olyan időszakban történtek ezek a kijelentések, amikor sokan úgy hitték, hogy Isten nem vállal már közösséget ezzel a világgal. Krisztus jelene azonban nagy erővel tör be még a nyomorúságok közé is, és jelzi azt, hogy az Ő jelene, az Ő világban és a fájdalomban való részvé-

32 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 122.

33 Heussi: *Az egyháztörténet...* (24. jz.), 409.

34 Németh Szabolcs: *Katekizáció és konfirmáció a 18. századi Dunántúlon*. Evangélikus Hittudományi Egyetem, Budapest, diplomamunka 2003, 1–65. Témavezető: Dr. Csepregi Zoltán. Hozzáférhető példány: Evangélikus Országos Könyvtár, Budapest

35 Németh: *Katekizáció és konfirmáció...* (34. jz.), 1–65.

36 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 125.

tele az egyház és az egész világ jövőjét jelenti.”³⁷ E században fogalmazódik meg, hogy az úrvacsorában Krisztus jelenlétét adja az egyháznak.³⁸ De olyan elképesztő újszólásfogalmak is megjelentek a XX. században, amelyek a transzfigurációt volnának hivatottak árnyalni, mint „[a] *transignificatio* a jegyek jelentőségére utal. Azt tárja fel, hogy megváltozik mindennek az értelme, és az átlényegülés úgy történik meg, hogy valójában a kenyérnek és a bornak a jelentése változik meg. Ezzel szemben a *transfinalizatio* arra mutat rá, hogy a kenyérnek és a bornak nem az értelme változik meg, hanem a célja, azaz a jegyeknek az addigi rendeltetése változik meg: immár nem az a céljuk, hogy kenyér és bor legyenek, hanem az, hogy Krisztus teste és vére legyenek.”³⁹ Ezeket azonban elvetette a római tanítóhivatal, érthető módon. J. Ratzinger így fogalmaz: „Isten népe, mely Krisztus testéből él és így egyre jobban Krisztus teste lesz.” A második vatikáni zsinat szerint pedig az eucharisztia „minden evangélizáció forrása és csúcsa.”⁴⁰ Az ökumenikus mozgalmak hatására pedig az úrvacsorának a Szentháromság összefüggésébe helyezése is elterjedt, mint hálaadás az Atyának, emlékezés a Fiúra és a Szentlélek megújító erejének átélése. Mára azonban csodálatos módon az úrvacsora megbecsülése és gyakorlása a hazai evangélikus gyülekezetek jelentős részében kezd a megfelelő irányba elmozdulni.

Összegzés

Az úrvacsoráról nem lehetséges egyetlen, a lényegét tökéletesen és átfogóan megfogalmazó tant kialakítani. Nem lehet adekvát módon megfogalmazni a lényegét. Lehet róla beszélni, különböző oldalról, és hasonlatok segítségével, de az mindig kevesebb, mint bízni abban, hogy Krisztus az úrvacsora vételekor elvégzi bennünk azt, amiért elrendelte annak gyakorlását. Hiszen Krisztus azt mondja: „ezt cselekedjétek” (Lk 22,19), és nem azt, hogy erről gondolkodjatok és beszéljétek sokat.

az úrvacsora *megbecsülése és gyakorlása a hazai evangélikus gyülekezetek jelentős részében kezd a megfelelő irányba elmozdulni.*

Az úrvacsoratan változásai, mint látható és érezhető, ízlelhető igével kapcsolatos változások részben a nyelvi meg nem értés következményei. Jézus az utolsó vacsorán feltehetően arámiul mondta szavait, ahogy egész kinyilatkoztatását, később ez átkerül a görög műveltségük közé, aminek fogalmait természetesen meghatározza a görög filozófia. Majd a középkor hajnalán nyugaton a latin, és végül a nemzeti nyelvek akarják meghatározni az eucharishtiát. (A lutheri ortodoxia korából komikus példa erre Szegedi Gergely és Flacius vitája, amikor egy magyar és egy horvát vitatkozik németek által felvetett teológiai kérdésekről latin nyelven.) De a Szentlélek gondoskodott arról, hogy a megfelelő megközelítés újra és újra felragyogjon, hogy az ígét tisztán és igazán hirdessék és a szent-

37 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 132.

38 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 132.

39 Petró: *Emlékezés és reménység között...* (1. jz.), 132.

40 <http://lexikon.katolikus.hu/E/Eucharisztia.html>

ségek helyesen szolgáltatassanak ki. A nyelv problematikáján túl a filozófiai változások és nem megfelelő módszerek is okozták a nem megfelelő viszonyulást a szentséghez. De az előzőkkel

a Szentlélek gondoskodott arról,
hogyan a megfelelő megközelítés újra és újra felragyogjon,

összefüggésben az úrvacsoratan változásainak okát leginkább a valóságértelmezés változásában kell keresnünk. Az alétheia, azaz végső valóság helyett az ember egyre inkább az általa érzékelt és reflektált kis valóságokat értelmezi nagybetűs „valóságként”. Ennek következtében

változik az úrvacsorához való hozzáállás. Az úrvacsoratan változásán keresztül tehát megrajzolható a filozófiai antropológia változása éppúgy, mint az általános szemlélet, életmód és életfilozófia változása is. Ami az apostolok számára nem volt kérdés, az a későbbi korokban kérdéssé vált, mivel a valóságon egyre inkább az objektívát kezdte érteni az európai gondolkodó. Azaz, ami tárgyává válik az emberi megismerésnek, és az emberi megismerés módszereinek alávétve valóságosnak bizonyul, az a valóság, ami nem ezt az eredményt hozza, az nem valóságos. Tehát akarva akaratlan a teológia egyre inkább az embert teszi a középpontba, és tekinti szubjektumnak, vizsgálónak. Ez nem volna probléma, ha az ember alatti dolgokra tekint így, de a szentség nem ez a kategória. Mert ebben az összefüggésben mi vagyunk a vizsgáltak, és nem fordítva. Ez a folyamat mára már ott tart, hogy a valóságérzékelés alanya nem is az ember, hanem az ember alatti, a műszer, a gép. A valóságértelmezésnek egy végletesen torzult változata pedig a virtuális „valóság”. A bűn következtében az ember a valóságot valótlannak, a valótlant valóságnak értékeli. Ezért merül fel az egyháztörténet során újra és újra a helytelen kérdés, hogy Krisztus teste és vére valóságosan jelen van-e az úrvacsorában?

Mindezeket látva a levont következtetés így foglalható össze: Örömmel dicsérik Istent, mert értünk adatik Krisztus teste és vére. Az igazi végső és teljes valóságba, az Isten országába az ige által a hitben van betekintésünk. Jézus Krisztus a végső valóság megélésében, arra való tekintettel, és annak összefüggésében mondja a szereztetési ígéretet: Ez az én testem és ez az én vérem. Krisztus mondja: „én vagyok az... alétheia” (Jn 14,6). Tehát az igazi kérdés nem az, hogy Krisztus teste és vére valóságosan jelen van-e az úrvacsorában, hanem a kérdés az, hogy van-e még a világban valóságos a verbális, írott és hangzó ígén, valamint az ízelhető, látható ígén, az úrvacsorában valóságosan jelen lévő Krisztus testen és vérén kívül?!

Kérjük a tisztelt olvasókat, hogy a januárban postázott értesítőben foglaltaknak megfelelően az idei előfizetési díjat az esetleges elmaradásokkal együtt szíveskedjenek kiegyenlíteni.

Nagy Béla népi költő élete és költészete (Felsőszeli, 1894 – Kaposzsekcső, 1980)

„Jövel Szentlélek, ihlesd meg ajkam, / Ne lássék semmi emberi rajtam. / Mind, ami gyarló, mind, ami vétkes, / Tűnjön el minden, mind, ami kétes: / Emberi bölcsesség féktelen árja, / Tűnjön a világ üres lármája, / Hadd legyen csendben egyedül véled / Lelket élesztő isteni Lélek. / Veled e földön csendben összeforrva, / Hadd szálljunk együtt fel a magasba. / Az Egek Urának trónjához érve, / Ott van csak igazán isteni béke. / Addig is Róla zengjen az ajkam, / Dicső énekel Őt magasztaljam, / Csak Őt szolgálja versem és a tollam, / Csak Őt dicsérje a könyv minden sora, / Őt, ki a világmindenségnek Ura! / Add, hogy Lelked által szóljam szent igédet / E hozzád vágyódó és szomjazó népnek, / Hogy az elvetett mag gyümölcsöt teremjen / A dicsőségedre, mindörökké, ámen.”¹

A fenti verses fohászt Nagy Béla népi költő írta, aki 1894-ben született Felsőszeliben, hatgyermekes földműves családban. Szülei Nagy Károly és Dömötör Teréz. Nagy Béla 1919-ben vette feleségül Bagoly Bertát, akit negyvennyolc évi boldog házasság után veszített el 1967-ben. Tizenhárom évi özvegység után nyolcvanhat évesen hunyt el 1980-ban. Mindketten a kaposzsekcsői temetőben nyugszanak.

„Nagy Bélát tehetséges »parasztköltőnek« tartják a szlovákiai magyar irodalomtörténészek (Zalabai Zsigmond, Tóth László), a hontalanság éveiről szóló versei néhány antológiában is napvilágot láttak.”² A jegyzet rovatban felsorolt, s több különböző kiadványban megjelent történelmi jelentőségű versén kívül gazdag életművéből csak alig egy-kettő látott napvilágot. Jelen tanulmány most ezt is szeretné pótolni. Sajnos azonban nem áll rendelkezésünkre „az elvetett mag” minden „gyümölcse”, hiszen az egyik, kézzel írt kötete évekkel ezelőtt egy felhőszakadást követő vízbetörésben elpusztult. Azonban a megmaradt rész is bőséges „termést” jelent. Vonalas papíroson, két egykori iskolai, s egy harmadik, vastagabb vonalas füzet töredezett szélű, megsárgult-barnult lapjain találhatunk mintegy 50–60 verset. Ezen kívül pedig – hála Istennek

1 *Fohász*, 1943. jún. 6. (*Könyv*, 2. [a továbbiakban: K])

2 *Emlékfüzet 1947–2017*. Felsőszeli, 2017. szeptember 23. (22) Ez a kiadvány tartalmazza Nagy Béla *Köszöntő a találkozón* című versét (19–21.) A *Deportálás – Felsőszeli, 1947* című verse megjelent a *Magyar Jeremiád* című antológiában (136–137): *Magyar Jeremiád. Visszaemlékezések, versek, dokumentumok a deportálásról és a kitelepítésről, 1946–1948*. Összeállította, a pályázati felhívást, a pályáértékelő szövegeket és a verskommentárokat írta Zalabai Zsigmond. Vox Nova, Pozsony, 1995, Vox Nova. A Tonomár István és Rabi Lenke szerkesztette kötet („*Ellopták az apám sírját...*” *Égig érő sóhajok*. Komárom, 2005, Kecskés László Társaság) pedig a következő Nagy Béla-verseket tartalmazza: *Deportálás – Felsőszeli, 1947* (34), *Az áttelepülő magyarok szomorú búcsúja Felsőszelitől* 1947. V. 6. (58–60), *Az eldeportált magyarok éneke Podbozsányban, 1947-ben* (61).

– forrásként rendelkezésre áll a fenti versben szereplő 200 (!) lapos kemény borítású „könyv,”³ s ebben tekintélyes költői hagyaték található. Ebbe a könyvbe Nagy Béla olykor időrendben, máskor témák szerint másolta be mintegy 550–600 versét. Néhány, további verset tartalmazó különálló lap között van egy kétoldalas tartalomjegyzék. Az abban felsoroltak oldalszáma azonban sem a füzetek, sem a könyv oldalszámaival nem egyezik, a verscímek mellett nem található az egyébként megszokott keletkezési dátum, így azokat – azonos címek ellenére – a könyvben vagy a füzetekben leírt versekkel nem lehet egyeztetni.

Az idézett *Fohász* Nagy Béla imádsága. Isten Szentlelke segítségét kéri, hogy ajka – verse – róla szóljon, s őt, a világmindenség Urát dicsérje. Ugyanakkor hirdetni is akarja Isten szent ígését hozzá vágyódó népének. A *Mit írnak?* c. versben⁴ pedig az írás születéséről elmélkedik, szinte költői hitvallását fogalmazza meg: „Előttem a papír, s bemártott toll a kezembe, / Tarkabarka rímek járnak az eszembe”; válogatja a szavakat, s el kell gondolkodnia, sőt döntenie is kell: „Embert magasztalok, vagy Istent dicsérek? / Vagy a jelent festem, vagy múltról beszélek?” A versek témája tehát *a jelen és a múlt, az Isten és az ember*, a róluk szóló mondanivalót kell *rövidebb vagy hosszabb versbe* összeillesztenie, s a „néma sorokban napfényre hoznia.” Amikor pedig másfél évtizeddel később megtudja, hogy Palika unokája gyűjti a szép rímes verseket, sőt a versírás titkait is szeretné megtanulni, azonnal küld neki néhányat a saját versei közül. Biztatja őt, olvasson sok szép verset Arany Jánostól, Petőfitől, gondolkodjék, aztán csak rájga szépen a ceruzát, próbálgasson először csak két sort „rímbe írni, s hogyha megy / A többi már úgy fog menni / akárcsak az egyszerű.” Hiszen „[a]z ártatlan fehér papír megenged ő eleget / Akármit firkálhatnak rá a versíró gyerekek.”⁵ A versírás titka tehát az Istennel való imádságos kapcsolat és a kellő gyakorlat. Versei pedig a kegyelmes, bűnbocsátó Istent hirdetik az embereknek, ennek kapcsán az újrakezdés lehetőségét a család és a barátok, a falu vagy a gyülekezet tagjainak. Ugyanakkor a mindenkori ember sorsát, örömét és fájdalmát viszik az Úr elébe. Így Nagy Béla – mint Isten elhívott prófétái és papjai – az ígét hirdeti, és arra válaszul imádkozik.

Feltételezem, hogy költőnk a versírásra szóló ötletet és indítást konfirmáló lelkészétől, id. Endreffy Jánostól⁶ kaphatta, aki számos bibliai témájú színdarabja mellett aktív és nyugdíjas idejében az egyházközség minden jeles alkalmára verset írt. Ám Nagy Béla evangéliumi hitét s a fent vázolt költői hitvallását Podmaniczky Pál⁷ ébresztő jellegű igehirdetéseiből nyerte. Addig is – családi neveltetése, az iskolai vallásórák és a konfirmációi oktatás eredményeként – val-

3 A tárgyalt és részben idézett verseket a *K* betűvel és az oldalszámmal jelzem.

4 Kaposszekcső, 1948. I. 7-én (*K* 1).

5 Szabó Palkónak, Szederkény, 1961. jan. (*K* 207)

6 Id. Endreffy János (1848–1938) 1888–1911 között Felsőszeli lelkésze. Nyugdíjba menetele után haláláig ott él. (Vö. Oros László: *Felsőszeli és az Endreffyek*. Felsőszeli, 2015[. Endreffy A.], 186–188.

7 Báró Podmaniczky Pál (1885–1949) 1910-től a pozsonyi teológiai akadémia magántanára, 1911–1918 között lelkész Felsőszeliben, majd Budapesten a Bethániánál, végül 1928-tól haláláig a soproni Teológia tanszékvezető tanára.

lásos volt, de új lelkészének a Szentlélektől ihletett szolgálata hatására az első világháborúba történt behívása előtt eljutott a legmélyebb személyes keresztyén hitig. Harminc évvel később, amikor Podmaniczky egy templomi esküvő miatt Felsőszelibe látogatott, Istennek ad hálát volt lelkészéért, „akivel úgy összeforrott a szívünk, a lelkünk / Kinek ébresztő szavára új életre kel- tünk / [...] Az Úr küldte, s ő eljött drága magot vetni / Az eltévedt lelkeket a jó útra vezetni...”⁸

A továbbiakban megpróbáljuk végigtekinteni azt, hogyan örökítette meg a Krisztusban hívő és a versírásban egyre nagyobb gyakorlatot szerző költőnk saját sorsát, s hogyan lett családjá- nak, baráti körének, népe és gyülekezete közösségének krónikása, illetve utat mutató és jövőt munkáló vezetője.

Az I. világháború katonája

Nagy Béla az első világháború kitörésekor már az Osztrák–Magyar Monarchia kiképzett ka- tonája volt, s az elsők között került ki a frontra. Ő maga mondta el később, 1933 októberében a Léva melletti Kiskoszmályban tartott ökumenikus konferencián,⁹ hogy a Kárpátokban 1915. március 11-én súlyosan megsebesült, s ápolása, gyógyulása érdekében egy morvaországi kór- házba, Hranice na Moravěbe vitték.¹⁰ Ott két sebesült magyar református katonatársával temp- lomi énekeket énekeltek, s amikor a *Mint a szép híves patakra...* kezdetű zsoltárra került a sor, csodálkozásukra és örömeikre együtt énekeltek velük – német szöveggel – két ápolónő is. Átélték, hogy a Krisztusban megvalósuló testvériség túllép a felekezeti és a nyelvi határokon.

A sebesülést robbanó golyó okozta,¹¹ s így gyógyulása lassan zajlott, ezért átkerült a Klementinumnak nevezett prágai kórházba, ahol hosszú hónapokig „ágyhoz kötötten, idegölő lázban szenved[ett].”¹² Sebesülésének következménye egész életét végigkísérte, 48 évvel ké- sőbb írja Kiss Sándor költő barátjának Ceglédre: „Azóta teltek évtizedek / Az őszülő fejem felett. / A seb már régen behegedt / De fájdalomim nem szűntek meg. / Fájón érzem, de nem zúgolódom / Bárha néha elpanaszolom / De hiszem, hogy tudja Istenem, / Hogy mért engedte azt meg énnekem...”¹³ A prágai kórházból írt levelei közül kettő is megmaradt, az egyikben elsőként édesanyját szólítja meg. Szavaival eddig talán el nem mondott köszönetét is megfogal- mazza: „Áldja meg az Isten kedves édesanyám, / Hogy huszonnégy évig gondot viselt reám. / Nevelt oly reménnyel, hogy késő vénségére, / Legyek pártfogója, legyen segítőtje.” Majd testvé- reihez szól, őket édesanyjuk megbecsülésére és egymás szeretetére buzdítja.¹⁴ Levelére pénzt

8 *Üdvözlét báró Podmaniczky Pál egyetemi tanár úrnak*, 1940 (K 343–344).

9 A szöveg prózában íródott (K 92–96).

10 A város német neve: Märisch Weißkirchen. A városban katonai főreáliskola és helyőrségi kórház volt.

11 A dumdum golyó a hegyén acélburkától megfosztott s így találatkor a szétvágódó ólommal súlyosan roncsoló puskagolyó, puskalövedék; felhasználását a háborús felek közötti megállapodások tiltották!

12 Írja már Kaposszekcsőről 1952. november 1-jén [a] *Prágában tanuló Vecán Bélának* (K 121–122).

13 1963. I. 28. (K 244–246).

14 *Levél a hadikórházból*, Prága, 1915. jún. 7. (A régi füzet, 73–75. [a továbbiakban: F])

is kapott a postán, a pénzt köszönettel felvette, de el is költötte.¹⁵ Egy másik megmaradt levél megszólítása így szól: „Kedves Néném! Kegyelem és békesség Istentől, a mi Atyántól, és az Úr Jézus Krisztustól! – II. Kor. 12,9”. A verssorokból kiderül, hogy prágai lábadozása már négy hónapja tart, s közben az elmúlt „tíz hónap alatt [...] nagy fordulat” következett be. A fordulat minden bizonnyal az volt, hogy kiderült, Oroszország sokkal erősebb, mint ahogyan azt a háborút megindító országok előre látták. Nagy Béla ezt így rögzíti: „Éltünk szép napokat, éltünk most borultat. / Most, mikor javában itt van a kikelet, / A sors elszóltott annyi munkás kezét. / Erőtelves ifjat, sok szerető apát, / S a gyöngéd kezekre hagytak kaszát, kapát. / [...] S a véres csatáknak még most sincsen vége, / Ezrek néznek most is a halál szemébe.” Nyilván tudja, hogy felépülése után őt is visszaküldik a csatamezőre. Jól emlékszik arra, hogy „érez[te] szívében a halálfélelmet,” majd így folytatja: „Uram, én Istenem, te sorsomat látod, / Legyen meg mostan is a te akaratod! / Hogyha jónak látod, – tartsd meg életemet! A te kezeidbe ajánlom lelkemet.”¹⁶ Nem tudjuk, hogy a kórházból való eltávozása után kapott-e néhány heti otthoni pihenőt, vagy sem. Ám 1916 tavaszán már újra a fronton van, s a lövészárokból egy írni-olvasni nem tudó bajtársa helyett – egyes szám első személyben – ír levelet a családjának: „Nem tudom, hogy kezdjem ezen kis levelem? / Hogy vigasztaljak, kedves feleségem? / Szívemnek mélyéből szölok tihozottok, / Az ég bő áldását kívánom reátok.” A több mint negyven soros verses levél vége bizonyágtétellé válik: A „keserves könnyeket fakasztó elválásra / Van egy segedelmünk, van egy jó vigaszunk, / Mit szerzett számunkra régen Krisztus Urunk.” Krisztus kegyelmének kifejtése után így szólítja meg az „öreg bajtárs” nevében asszonyát: „Kedves feleségem, ugye, most már látod, / Hogy nem szomorkodik a te kedves párod, / Mert az Úrban leli naponként vigaszát, / Akihez naponként küld egy buzgó imát.”¹⁷ A vers sorai feltételezik, hogy Nagy Béla bajtársa éppen az ő testvéri szeretete révén közelebb került mindnyájunk Krisztusához!

Egy meg nem nevezett barátjának szintén a harctérről címzett levelében olvashatjuk: „Nincsen egy nyugalmas órája éltünknek, / Mióta a béke napjai eltűntek. / S ki tudja, még meddig, s mi lesz a vége...” Nagyon várja a háború végét, szeretné elmesélni a látottakat az „erdős Kárpátokról, a nagy Galiciáról. / A lengyel zsidókról, s a lándzsás kozákokról, / S a végtelen kopár nagy Oroszországról.”¹⁸ Tudósít egy orosz kém elfogásáról, majd a fogságba esése idején keserédes dalban búcsúzik hazájától és szabadságától, s az utolsó versszakot reménykedve fejezi be: „Megkérdem, hogy vársz-e még rám? / Rég nem látott angyalom!”¹⁹ Nagy Béla többekkel kerül fogolytáborba, sorsuk a hideg télben a cári Oroszország körülményei között egyelőre nem nehéz: „Úgy mulatunk, mint kiskirály a várba [...] Munka helyett sokszor van itt heverés / Mivel persze nem jár érte fize-

15 *Válasz egy pénzküldeményre*, Prága, 1915. V. h. 22. (K 391)

16 *Levél a prágai kórházból*, 1915. júl. 3. (K 312)

17 *Levél a harctérről egy kedves öreg bajtárs feleségének és családjának*, kelt a lövészárokból 1916. (K 262–263)

18 *Levél a harctérről egy ismerősnek*, a lövészárokból (F 64–65).

19 *Búcsúzás a hazától, vagyis fogságba esésem idején*. Gránicon 1916. aug. 2-én (K 388) a *Valahol a Volga mentén...* dallamára.

tés.” Az őrzésükre kirendelt muszka sokszor mérgelődik, de perlekedő szavát nem értik, kinevetik. Fogsága utolsó hónapjaiban Ukrajna jól termő vidékén egy istenfélő német családhoz osztották be munkára, velük „egymásra találtak,” buzgó énekléssel vett részt a család reggeli áhitatán. Ott értette meg, hogy „Krisztus keresztfájának magassága az égig ér, szélessége pedig az egész világra kiterjed.”²⁰ Fogságából 1918. október 27-én szabadult, s térhetett haza.

A családi krónika írója

Nagy Béla verseinek nagy része az egyre növekvő családról szól. Minden családi eseményt megörökít, minden ünneplő családtagot felköszönt. 1935-ben német szóra cseregyereknek a Kis-Kárpátok déli lejtőjén fekvő Limbach nevű (magyar neve Limpak) faluba adta fiát. A hazavágyó Béla fiút így vigasztalja az apa: „Gondolatban édes fiam, ott vagyok tevéled. / Álmomban is olyan gyakran magam előtt látlak. / Ne feledd el soha, hogy én – mindig haza várlak!”²¹ Közel két évtizeddel később az akkor már családos fiának írt soraiban megköszöni régen várt levelüket, benne az unoka kézírását is. Ugyanakkor részletesen elmeséli, hogy szalmahordás közben eltörött a kocsi korhadt oldalfája, így ő a szalma és a kocsi alá került. Haza tudott menni, de most kisebb fájdalom és hidegrázás után az ágyat nyomja. Balesetét és idősebb leányának utazási szándékát a levél végén így kommentálja: „Az ember, ki útját sokszor elgondolja, / De az Isten az, ki bölcsen igazgatja.”²² Fiatalabbik leányát, Irént hosszú versben köszönti születésnapján: „Mily gyorsan rohannak hónapok és évek, / S már te is megértél ma huszonhét évet, / Isten kegyelméből, bár sok próbák között, / De volt, ki fölötted csodásan őrködött. / Hogy felnevelkedjél adott oly szülőket, / Akik sok örömmel neveltek fel téged. / S nem csak felneveltek, szárnyra eresztettek, / Mert téged már akkor, máshol is szerettek.”²³ Ugyancsak őt és férjét köszönti aggódó szeretettel házasságkötésük egyéves évfordulóján. A vers vége egyszerre jelent jókívánságot és biztatást: „Legyetek boldogok, – Isten iránt hűek, / Így áldássá válik földi életek. / Az élet harci közt, – sebek megenyhülnek, / Ha kötözi őket – hűség és szeretet!”²⁴ Lóránd unokáját születésnapjára *A janicsárok végnapjai* című könyvvel ajándékozza meg, s a kísérő versben így biztatja: „Tanuld meg e könyvből hazádat szeretni, / Hogyha kell, tudj érte túrni és szenvedni!”²⁵ Húsvéti és karácsonyi képeslapokra is verset ír Szederkénybe Palkónak és Mártának. Virágoson élő unokaöccsét, Kontár Dénest kisleánya születése alkalmával, majd negyvenedik születésnapján köszönti. Mindez csak töredéke a sok verses köszöntésnek.

Nagy Béla verseinek egy részét a családtagok helyett, mintegy a nevükben írta. Leánya, Irén részt vett a Túrmezei Erzsébet diakonissza testvér által vezetett Fébé leány-népfőiskolán

20 A szöveg prózában íródott (K 92–96).

21 *Limbach*, 1935. IV. 22. (K 381)

22 *Kedves fiamnak és családjának Mohácsra*, Kaposszekcső, 1952. III. 5. (K 324–326)

23 *Irén születésnapjára*, Kaposszekcső 1952. nov. 29. (K 125–126)

24 *Szabó Rezső és Nagy Irén házasságának egy éves évfordulójára*, 1950. (K)

25 *Nagy Lóránd születésnapjára*, Kaposszekcső, 1959. IX. 29. (K 196)

1943/44 telén Budapesten Hűvösvölgyben. Ő mondta el társai nevében is a levélben érkezett búcsúzó verset. Ezen kívül is köszöntötte Túrmezei Erzsébetet verssel a népfőiskolás szolgálatért hálás apa: „Kívánom az Úrtól még sok számos éven át, / Érje meg boldogan születése napját. / Munkálkodjék sokat az Úr szőlőjében, / Amíg részelteti gazdag kegyelmében.”²⁶ Számos verssel „segíti” Lóránd unokáját, aki nagyapja versével köszönheti a két és fél éves kis öccsét, Zoltánt (*K* 152), édesanyját (*K* 157) és apját (*K* 158). Ugyanakkor a *Könyvben* tucatszám találunk a rokon gyerekek kérésére írt verseket, akik szülőt, nagy- és keresztszülőt, testvért vagy jó barátot, pedagógust és konfirmáló lelkészt kívánnak köszönteni. Az első úrvacsorára készülő gyermek bocsánatot kér idős nagyszüleitől, majd így folytatja: „Kedves Nagyszüeim, adja a jó Isten, / Minden unokában örömiük lehessen, / Szép példaadásuk ne legyen hiába / Őszülő fejüket ne keverjük gýászba.”²⁷

Nagy Béla, a gyülekezetek krónikása

Számos versből hozhatunk idézetet arra, hogy költőnk a család és a rokonság körén túl is folytatta Isten dicséretét és igéje hirdetését. Hívogatja a gyermekeket a vasárnapi iskolába (*K* 4); verset ír Nikodémusról (*K* 83–84), Zákeusról (*K* 182), a naini ifjú feltámasztásáról (*K* 102) és a gazdagról és Lázárról szóló jézusi példázatról (*K* 84–86). Feltucatnyi vers szól Jézus születéséről (pl. *K* 9, *K* 11, *Nincs hely!* *K* 56), de bőven találunk verset a fájdalmas nagypénteki (*K* 16) és a diadalmas húsvéti eseményről. A költő így dicséri a feltámadt Jézust, „Ki nekünk e mai nagy napot szerezte / A váltás munkáját önként elvégezte. / Isten előtt Ő lett nekünk igazságunk, / Sok adósságunkból mennyei váltásunk. / E mulandó földről mennybe vivő utunk, / Isten széke előtt, mint jótálló Urunk.”²⁸ Nagy ünnepeinkre énekek sorát is írja a felsőszeli gyülekezetben használt, racionális teológiát tükröző győri énekeskönyv dallamaira. Az eddigieken túl figyelniük kell az óév utolsó estéjére készült versekre, énekekre, illetve prózában leírt elmélkedésekre. Podmaniczky Pál lelkészi szolgálata során a felébredt, Bibliát olvasó és imádkozó hívek külön csoportot képeztek a gyülekezetben belül. Őket „a bibliásoknak” nevezték a többiek, s kisebb-nagyobb feszültség is támadt a két csoport között. Míg a község többsége baráti körben, olykor hangos vigassággal várta szilveszter éjjelén az újesztendőt, ők a Szentírás olvasásával, bűnbánatra ébresztő elmélkedéssel, énekléssel töltötték az utolsó órákat. A múlt időben maga az Isten hív számadásra, hiszen „[e]z óévnek is már a sírja megásva / Ez is emlékeztet a mulandóságra, / Azért hát ember bárki légy / E múltó évtől példát végy, / Mint ez óév, múlik el életed, / S vissza nem jó, akár mint kérheted. [...] Vesd reményed Jézusodban, / Az áldott lelki orvosodban, / Ő legyen lelki vezéred, / Holtod után üdvösséged, / Utad, igazságod, életed, / Ki biztosan célhoz vezet...”²⁹ A bibliások számára ezt a szokást az ország számos más

26 *Túrmezei Erzsébet dt. születése napjára* (*K* 266).

27 *Kedves Nagyszüeim! Kontár Gyurinak nagyszüeleihez konfirmációja alkalmával*, Kaposszekcső. (*K* 114)

28 *Húsvét*, Felsőszeli, 1935. IV. 12. (*K* 17–18)

29 *Az Ó-év küszöbén*, 1932. XII. 27. (*K* 30–32)

gyülekezetében is gyakorolták, itt-ott lelkész nélkül. Az együtt töltött idő elmélyült felkészülés volt az újév ünnepére meghirdetett úrvacsoravételre.

Mindezekon túl Nagy Béla „megéneklí” a felsőszei, majd a kapossekcsői gyülekezet életének eseményeit. Endreffy János lelkésznek a pozsonyi gyülekezetbe történt eltávozása alkalmával ír verset a leánykör nevében. A leányok megköszönik a lelkészházaspár minden fáradozását, s kéri: „Az Úr koronázza egykor munkájukat, / Az Igének magvát, melyet elvetettek / Mindig és mindenütt az Isten áldja meg!”³⁰ A fiatal Endreffy Zoltán, János fia, Finnországba indul ösztöndíjas időszakra, Nagy Béla őt is elbúcsúztatja. Költőnk nem titkolja, hogy sok mindent tud a finn testvérekről, szeretné, „hogyan tudják meg, ha még nem hallottak rólunk, / Hogy mi őrájuk is szeretve gondolunk, / Hogy vannak már itt is, akik hívő lelkek, / Kik nem ellenségi – Krisztus keresztjének, / Mi itt áldást kérünk egész finn nemzetre / Kiváltképpen pedig a felébredtekre...”³¹ Nagy Béla a Finnországból kapott üdvözlő lapra is nagy örömmel válaszolt (K 384). Köszönti Veczán János lelkészt, aki igehirdetési szolgálatra érkezett a gyülekezetbe (K 98). Nagy örömmel engedi át versét „az akkori ifjúság vezetőjének”, aki új lelkészüket, Mátis Istvánt köszönti nősülése alkalmával, s azt kéri a lelkészházaspártól: „Legyenek itt példányképei a nyájnak / Magasra tartói Krisztus zászlajának. / Hogy aki csak hisz és bízik a szent jelben, / Földi vándorútján egy se tévedjen el!”³² Egy évtizeddel később Nagy Béla verssel köszönti Kapossekcsőn Havasi Dezső lelkészt beiktatása alkalmával. A gyülekezet nevében kéri, hogy „a lekipásztor és a gyülekezet / Között legyen mindig megértés és szeretet, / Így terjed majd köztünk az Isten országa, / Szaporodik benne az üdvözülők száma.”³³ A beiktatásra ének is született (K 283). Két esztendővel később az új lelkész Frank Irénnel kötött házasságát ünnepelte Nagy Béla versével a bibliakör (K 310–311).

Nagy Béla, szeretett népének krónikása

Költőnk hangja komorrá válik, amikor a felsőszei magyar családok lakosságcserének nevezett kitelepítése történetét veti papírosra. Az erről szóló versei többfelé terjedtek, sokan másolták át őket.³⁴ A lakosságcserével foglalkozó magyar–csehszlovák tanácskozás – az áttelepülésre jelentkező magyarországi szlovákok kisebb létszáma, illetve a Felvidékről kitelepítésre kijelölt magyar lakosság jelentős gazdasági túlsúlya miatt – megakadt. A tanácskozás folytatásának kényszerítését, ugyanakkor a szudétanémetektől elvett vagyona beülő „új gazdák” munkáskézzelel való ellátását szolgálta a magyar, elsősorban a szegényebb vagy ipari foglalkozásból élő családok vá-

30 *A felsőszei ev. leánykör búcsúja szeretett lelkészétől, Endreffy Jánostól és családjától*, 1938. IV. (K 382–383)

31 *Búcsúzás Endreffy Zoltán ev. lelkész Finnországba való eltávozása alkalmával...*, 1937. okt. 22. (K 96–97)

32 *Üdvözlöt Mátis István ev. lelkész úrnak nősülése alkalmával* (K 267). Egy másik verssel pedig a leánykör vezetőjét köszöntötte: *Tavas van* (K 268).

33 *Havasi Dezső ev. lelkész beiktatása alkalmával*, 1948. nov. 19. (K 281–283)

34 Zalabai Zsigmond írja, hogy Mátyusföldről jókora földrajzi távolságra, Hont megyében, Ipolyszakállason talált a *Deportálás – Felsőszei, 1947* egy változatára (*Magyar Jeremiád...* [2. jz.], 136–137).

ratlan deportálása. 1947 januárjában katonaság vette körül Felsőszelit, menekülni lehetetlen volt, „mintha a házakban gonosztevők vagy forradalmárok lettek volna, nem pedig békés polgárok”. A kijelölt családokat elkészített holmijukkal együtt teherautóval vitték a galántai vasútállomásra. A kemény téli hidegben a fűtés és világítás nélküli marhavagonokban három napig tartott az út Podbozsányba, ahol a cseh gazdák egymást túllícitálva válogattak közöttük. Három részletben összesen 267 családot, 1013 személyt deportáltak így, akik két éven keresztül dolgoztak mezőgazdaságban és a ház körüli munkákban. Akadtak köztük olyanok, akiknek szokatlan volt a komlószedés, a tehenek ellátása vagy fejése, hiszen otthon nem volt tehenük.³⁵

Nagy Béla a deportáltak nevében s helyettük önti keserű sorokba tehetetlen fájdalomát, így született meg *Az eldeportált magyarok éneke* című vers: „Emlékezetes lesz nekem Podbozsány, / Ott szenvedtem az életben igazán. / Sohsem felejttem el én a nevedet, / Úgy meguntam benned az életemet. / Szolgakenyér, koldusbér a fizetés, / A becsület helyett csak a megvetés. / Inkább áldozott volna le a napom, / S akadt volna el a hóban a vonatom. / Mikor engem idehozott a télbe, / Ezerkilencszáznegyvenhetedik évbe. / Hogyha egyszer innét megszabadulnék, / Senkinek a rabszolgája nem volnék...”³⁶

Ám a békeszerződés alapján meginduló kényszerű áttelepülést is deportálásnak nevezi költőnk, hiszen „hangos motorbúgás hallatszik messziről, / Hurcolják a népet el Felsőszeliből. / Hangos sírás között búcsúzkodik a nép, / Elviszik a magyart, mindenkit, aki ép. [...] Néhány bútorkáját autóra rakják, / itt hagyják a többit, földet, házát, marhát, / S amit szorgos kézzel összekuporgattak: / Ellenérték nélkül, prédául itt hagytak...” A megindokolt súlyos panasz után imádságban folytatódik és fejeződik be a vers: „Bárcsak a jó Isten könyörülne rajtunk, [...] Látnánk meg egymásban Isten teremtményét, / Betölteni tudnánk az Isten törvényét. / Szeresd felebarátodat úgy, mint önmagadat, / Ez volna a földön legszebb parancsolat! / Ha erre alapra építenék a békét, / Meglátná a világ újjászületését.”³⁷

Az áttelepítésről írt harmadik vers mondanivalója a búcsúzás fájdalomán túl itt-ott vigasztalást és reménységet is tartalmaz. A családokban elkészültek a csomagok, hangos sírás tölti meg az otthonokat, s ki-ki azzal nyugtatja magát, hogy egyszer „felbomlik a határ, és mi visszajövünk erre a földre...” Aztán belenyugszik sorsukba, s büszkén buzdítja véreit: „Többet ér majd veled amott az ország, / akkor is, ha anyagi értéked itt marad.” Ám menni kell, akkor is, ha „éltünk minden szála ideköt”, s el kell búcsúzni a szülőfalutól, az Isten házatól, annak búsan kongó harangjaitól, a virágdíszes hantok alatt nyugvó őseitől, a határtól, a gyümölcsöskerttől, s elmenni oda, ahol senki sem ismer, ahonnan „fájó lelkem majd visszajár, / ősi földre – megpihenni.”³⁸

35 Vö. Oros László (összeáll., szerk.): *Emlékfűzet 1947–2017* (Felsőszeli, 2017, k. n., 14–15.)

36 *Az eldeportált magyarok éneke: Podbozsányban, 1947-ben* (K 265., illetve „Ellopták az apám sírját...” [2. jz.], 61). Podbořany Felsőszelitől mintegy 550 km-re, Prágától kb. 100 km-re nyugatra helyezkedik el.

37 *Deportálás – Felsőszeli, 1947* (K 259–260 és *Magyar Jeremiád...* [2. jz.], 136–137)

38 *Az áttelepülő magyarok szomorú búcsúja Felsőszelitől 1947. V. 6.* (K 272–275, és „Ellopták az apám sírját...” [2. jz.], 58–60.) Megjegyzendő: a *Könyvben* a fenti címen kívül ceruzairással ez a cím is szerepel: *Búcsúzó magyarokhoz*.

Az áttelepülést erősen megnehezítette Nagy Béla feleségének állapota, aki az orosz megszállás alatt 1944-ben sokkot kapott fejés közben, amikor egy akna csapódott be az istállójukba. Ettől kezdve bizonyos pszichés zavar lépett fel nála. Lányának, Irénnek a naplójában olvashatjuk: „értesítettek, hogy ápr. 25-én kitelepítenek. Nagy pakolás mellett édesanyánk is rosszabbul lett. Ő nem akarta elhinni, alig lehetett megnyugtadni ne féljen, nem lesz semmi. Aggódva gondoltunk rá, hogyan lesz ő elszállítva. De bízunk a legnagyobb orvosban, aki majd egyszer őt is meggyógyítja. [...] Az első csoportba estünk, pénteken kell elmennünk. Mi készen is voltunk, de volt egy nagy akadályunk: édesanyánk betegsége. Ő ezt nem értette, csak tréfának vélte. Hatósági intézkedés mellett, menetelünk egy napot késett. A halasztás is letelt már, s az udvaron négy kocsi állt. Összefogott sógor, koma, jó szomszédok, és megpakolták a kocsikat. »Nem felejtiük jószágokat!« Egyik autó a másikat követte, mindegyik a holmit vitte. Jött egy taxi is. [...] Szegény édesanyánk úgy sírt és könnyörgött, hiába. Nem lehetett mást csinálni, el kellett őt altatni s Győrbe szállítani. Hiába a betegség, nincs semmi mentség, ilyen ez a kitelepítés. Az otthontól elszakadtunk, vagonban lett a szállásunk. [...] Kaposzsekcsőre érkeztünk. Édesanyánk nem jött velünk. Már lassan két hónapja, hogy a kórház lakója. Vajon ki gyógyítja? Az Úr erős karja, gyógyító hatalma. Az ő betegsége nem a meghülés. Nemcsak testét, de lelkét is megtámadta a gonosz. Jézus vére ettől is megmos. Hazahoztuk, itt van köztünk, továbbra is Őelébe visszük, hallgassa meg kérésünk, lehessen édesanyánk nekünk!”

Napokig tartó, fárasztó és embert próbáló utazás után került Nagy Béla is a Tolna megyei Kaposzsekcsőre, a kitelepített német ajkú, önmagukat sváboknak nevező evangélikusok helyére. Itt templomot is találtak, s a kitelepítésből megmaradt gyülekezeti tagokkal egyhamar összelelegedtek. A gyülekezet volt lelkésze nyugdíjba készült, így a megmaradtak és az újak Kapi Béla győri püspökhöz fordultak, s kérték az időközben Felsőszeliből kiutasított volt lelkészük, Mátis István Kaposzsekcsőre való kihelyezését. Nagy Béla személyesen vitte el Győrbe a gyülekezet levelét, a püspök pedig így összegezte a vele való beszélgetést: „Beható beszélgetést folytattam ezzel a buzgó, erős hitű hívünkkel, és boldogan szemléltem benne azt az evangélikus embertípust, melyre egyházunknak a mai válságos időben szüksége lenne.”³⁹ A kitelepítés miatt negyedére megfogyott Tolna-Baranya-Somogyi Egyházmegye gyülekezeteinek számbavétele, rendezése azonban még hónapokig tartott, s így Havasi Dezső beiktatására egy évvel később 1948 szeptemberében került sor.

Közben a Kaposzsekcsőre került felsőszeliek 1947. november 15–17-e között megrendezték a szeliek találkozóját. Ezen 200–230 kitelepített vett részt, s eljöttek a volt lelkészek is, Podmaniczky Pál, Endreffy János és Zoltán, Mátis István. Ott hangzott el Nagy Béla *Köszöntő a találkozón* című verse. Ebben először a megjelenteket köszöntötte, majd a találkozóra Isten áldását kérte. Elhangzik panasz is: „Terebélyes fának voltunk mi leveli, / A törzsünk ott maradt,

39 *Kapi Béla levele Mátis Istvánhoz* 1947. aug. 2. Idézi Baán [Keczkó] Szilvia: *Szlovák–magyar lakosságcsere (1947–48), különös tekintettel a Felsőszeli Evangélikus Gyülekezet életére a kitelepítés előtti időben és az azt követő években*. Diplomamunka (Evangélikus Hittudományi Egyetem). Kézirat. Budapest, 2003, 60.

a volt Felsőszeli. / A csupasz ágakon van még néhány levél, / Melyet most is tépáz a hideg őszi szél. / Olyanná lettünk, mint hulló falevél, [...] Mi idekerültünk Baranya megyébe, / Az új otthonunkba, itt Kaposszekcsőre. / Többi testvéreink még tovább haladtak, / Csikóstóttós, Mágócs, Szellő és Püspöklak. / Püspökszenterzsébet, Szederkény és Nyomja, / Ki Máriakéménd, Babarc, Monyoródra. / Van, aki Kékesdre. Liptódra, Berkesdre, / Lánycsók, Virágos, Bárta és Tékesdre. / Van, aki elkerült tőlünk más megyébe, / Ambrózfalva, Pitvaros, Tótkomlós, Békésre. / Mások Dombóvárra, Pécsre és Garazsra, Dombóvár, Maráza, Vajka, Pécsváradra. / Kerültek Töttösre, Hangos, Belecskára, / Udvari, Németbóly, Geresdlak falvára...” A költő megköszöni a falu népének is a kedves vendégszeretetet, volt lelkészeik jelenlétét, s végül figyelmeztet mindenkit: „e mostani óra / Emlékeztessen minket egy nagy találkozóra, / Mikor majd elhangzik Isten hívó szava, / Ott a messze tájról, – Óh, jőjj haza!”⁴⁰

A találkozó után a Mágocsra telepítettek meghívták papjuknak ifj. Endreffy Jánost, aki a Pozsonyból történt kiutasítás miatt mezőhegyesi lelkész volt. Endreffy a meghívást elfogadta, s az addig teljesen katolikus faluban szolgált 1953. január 1-ig.

Húszéves baranyai szolgálatom során volt felsőszelieket is pásztoroló lelkészként tanúsíthatom, hogy a „bibliásokhoz” tartozó családok lassan elfogadták Isten kezéből sorsuk változását, sóvá és világossággá lettek a más nyelvű és felekezetű közegben, míg a többiek holtig emlegették elvesztett szülőföldjüket, padlásukon ki sem csomagoltan heverték a Felsőszeliben összekalapált ládák, mert – úgymond – úgyis visszamegyünk szülőföldünkre.

Nagy Béla, a kaposszekcsői hétköznapi krónikása

A többi áttelepített felsőszelivel együtt Nagy Béla családja is kapott lakóházat, portát, gazdasági épületeket, s az ott hagyott vagyon mértéke szerint szántóföldet. A vagonnal áthozott lovak befogásával folytathatta az önálló paraszti életet. Majd néhány esztendő után a falu többi gazdájával együtt beléptették a Táncsics Termelőszövetkezetbe. Az első időben új élményeket is hozott a közösen végzett munka. A kézzel végzett aratás előtt az egyik, fiatalabb férfiakból álló brigád versenyre hívta a másik két brigádot, ám a nyári hőségben „a fronton megrokkant lábú” Nagy Béla vezette idősebbek lettek az első nap győztesei.⁴¹ Nem csoda, hogy hamarosan csapatvezetőnek választották, s ez a napi munka elvégzése után pontos adminisztráció elvégzését is jelentette számára. Ez az első, ám gyengén gazdálkodó szövetkezet 1957-ben felbomlott, de „nem sírja azt vissza nálunk soha, senki. / Megérett már régen az összeomlásra, / Mert sokszor volt okunk a panaszkodásra, / Azt írták a lapok: még szilárdan állunk. / Pedig omladozott már

40 *Köszöntő a találkozóon* (K 340–342, „Ellopták az apám sírját...” [2. jz.], 19–21, Oros: *Felsőszeli és az Endreffyek...* [6. jz.], 269–270 és 126–127. jegyzet.) A vers falvakat felsoroló utolsó 6 sora nyilván a találkozó tapasztalatai alapján történt kiegészítés. Megjegyzendő, hogy később Nyomja beleolvadt Szederkénybe, csak a Karasica nevű folyócska választotta el egymástól, Püspöklak és Geresd később Geresdlak néven egyesült. A felsorolt falvak közül Tékesd minden bizonnyal Tékes.

41 *Napi krónika*, Kaposszekcső 1952. VII. 30. (külön lapon, vö. 13. jz.)

a fellegvárunk... [...] Sajnos, kevés volt a munka terhét hordó, / Több volt, kit érdekelt a jó boroshordó.[...] Az egyenjogúság üres szólamába / Takaróztak, mint a téli bundába. / Ennek leple alatt ment a panamázás / Azért folyik most is a rendőrnymozás...⁴² – írja Kiss Sándornak Ceglédre. Vele 1948-ban ismerkedett meg egy Gyenesdiáson rendezett férfikonferencián. Sajnos, soha többet nem találkoztak egymással, de időnként a legújabb verseket is tartalmazó, s mindig verses levéllel örvendeztették meg egymást. Több mint 25 éven keresztül leveleztek egymással, Nagy Bélától – a jelen pillanatban – 13 levél került elő, míg Kiss Sándor versesköteteteiben 17 levél található. Kettejük barátságát Nagy Béla így foglalta össze: „Tudom, ki vagy nekem, kedves testvér: Sándor, / Nem csak ismerősöm, nem csak jó barátom, [...] Összeköt bennünket a Jézus Krisztus vére, / Nem rövid időre, hanem mindörökre.”⁴³

A többiekhez hasonlóan Nagy Béla is egy ideig újra egyéni gazda volt, majd kellő anyagi támogatással új termelészövetkezetet alakított a község földműves népe, s ha az időjárás nem is mindig kedvezett, például 1961-ben, már „jutott bőven búza, s kenyér az asztalra, / krumpli a pincébe, és bor a hordóba. / A hizott sertés se maradt soká’ ölba...” A tagság kiveszi a részét minden munkából, bár veszteség is akad. Legutóbb például „egy gonosz bestia, a vérszopó állat / Aki legtöbbször az éjszaka támad / Negyvenöt libának szívta ki a vérét, / Negyvenöt libának oltotta ki éltét. / De most nemrégiben, ez egyszer megjárta: / Bekerült a gonosz az abrakos zsákba, / S a Szabados Imre úgy a falhoz verte, / Hogy nyomban kiröpült a vérszopó lelke...”⁴⁴ Ez a sűrűn írt öt oldalas beszámoló, melyből a fenti sorok származnak, nyilván el is hangzott a zárszámadás alkalmával, s bepillantást enged a termelészövetkezet mindennapjaiba. Akárcsak a Marosi bácsi köszöntésére írt vers, aki 50 éven át volt a szövetkezet villanyszerelője, akit mint „inasai”, tanítványai és utódai köszöntenek: „Kívánjuk Istentől, hogy Marosi bácsit / Erő, egészségben éltesse sokáig! / S ha eljön számára az utolsó óra: / Örömmel hajthassa fejét nyugovóra. / Nyugodtan mondhassa, mint ebben az évben, / Hogy hála Istennek: Nem hiába éltem!”⁴⁵ Hírt ad a tsz-tagok pesti autóbuzszi kirándulásáról. Többen közülük most jártak először Pesten. Megcsodálták a kiállított állatokat, a legújabb mezőgazdasági gépeket, jártak lóversenyen, az állatkertben is. Majd a Vidám Parkkal és egy színházi előadással fejeződött be a két nap programja (K 240–243). A krónikás pedig mindenről tudósít, egy váratlan nyári viharról is, amikor a cséplésnél segédkezők mind a cséplőgép alá feküdtek, „Béla bácsi az égre mutatott, s azt mondta: »összebújtunk, mint a birkák, és az Isten örködött felettünk!« És elmondott egy verset is, amit ott, a cséplőgép alatt a vihar közben írt, – mindig, mindenhol volt nála papiros és írószerszám.”⁴⁶

42 Kiss Sándornak Ceglédre, 1957. II. 22. (K 170–173)

43 Sándor napi köszöntő Kiss Sándornak, Kaposszekcső, 1953. III. 16. (K 132–133)

44 Zárszámadás, Kaposszekcső, 1962. II. 3. (K 226–230)

45 Marosi bácsinak 50 éves villanyszerelői munkásságának jubileumi emlékére, K.szekcső, 1962. III. 5. (K 231)

46 Remmler Kati néni visszaemlékezése.

Közben négy cikluson keresztül a községben tanácstag, s elnökségi tag a járásban, s valamilyen bizottsági tag a megyénél is. A kaposszekcsői gyülekezetben hosszú időn keresztül ő a felügyelő. Hosszú, prózában vagy versben írt köszöntéseket olvasott fel konfirmációk alkalmával (1975 és 1977). A gyülekezet nevében ő köszöntötte a közjük hivatalos látogatásra érkező Káldy Zoltán püspököt is.

1975 tavaszán Sándor-napi köszöntőt írt Ceglédre, majd feleségének elvesztését panaszolta: „ő most már pihen, és nincs itt mellettem, / Nagy bánatot hordok azóta szívemben. / De a bánat mellett ott van az öröm is, / Hogy a hitünk szerint lesz viszontlátás is...”⁴⁷ Levelére gyorsan jött válasz Kiss Sándortól, aki barátját a síron túli találkozással vigasztalja: „Az a találkozás soha nem ér véget, / Mert ott nem lesz kín, bűn, mely szívüket éget, / Ott örök örömben dicsérik az Istent, / Ki az Úr Jézusban nekünk adott mindent!”⁴⁸

Nagy Béla 1971-ben Szederkényben részt vett Márta unokájának esküvőjén, 1979. június 30-án Mohácson Szabó Pál unokájának lelkésszé szentelésén. Majd 13 évi özvegység után nyolcvanhatodik életévében 1980. augusztus elején hunyt el. A kaposszekcsői temetőben várja a feltámadást feleségével együtt.

A róla szóló tanulmányt két, rá emlékező részlettel zárom. Pfeiffer Jánosné Hercegi Katalin, a „szomszéd lánka” írta: „Béla bácsi lényéből a szeretet sugárzott környezete és embertársai felé. Nem volt könnyű élete, sorsát az élet vihara megtépázta, hiszen otthonától, szülőföldjétől fosztotta meg az akkori politikai hatalom, de soha nem méltatlankodott, nem panaszkodott. Isten akaratába beletörődve elfogadta tőle úgy a rosszat, mint a jót. Hálás volt mindenért. Mély meggyőződése volt, hogy a közösségben végzett tevékenység Isten szemében kedves, és embertársai javát szolgálja. Délutánonként egy füzettel a kezében, kint állt a házuk előtt, vagy éppen ült a kőkerítés peremén, odatelepedtek az utca gyerekei, ő pedig verset írt arról, hogyan játszanak, hogyan jönnek, mennek iskolába, óvodába. Soha nem küldte el őket, hanem meséivel tanította és szerette, mint pásztor a juhait, úgy, ahogy Jézus is tette, mikor ezt mondta: »Engedjétek hozzám jönni a kisgyermekeket«. A gyerekek órákat, fél napokat töltöttek körülötte, hallgatva a bibliai történeteket. Mesélt életéről, gyerekkoráról, a háború izgalmáról, vagy éppen találós kérdéseket mondott, amelyekkel a gyerekek a szülőket vizsgáztatták és örültek, ha sikerült megfogni őket. A szülők időnként ellenőrizték, hogy hol vannak a csemeték. Miután látták, hogy Béla bácsi körül ülnek a fűben, megnyugodva tértek vissza munkájukhoz, tudva, hogy jó helyen vannak. A fiam egyik kis barátja az akkori párttitkár fia volt, az ő szülei sem tiltakoztak az ellen, hogy gyermekük bibliai történeteket hallgat. Ez így volt két generáción keresztül. Gyerekkoromban nekünk is kedvenc játszóhelyünk volt Nagy Béla bácsiék udvara, vagy a házuk előtti utcarész. Ha mi gyerekek az utcából, és az unokák, Loló, Zolti, Palkó, Márta, együtt játszottunk, és ha a játék hevében elfáradtunk, mi is Béla bácsi köré telepedve vártuk, hogy meséljen. Az ő történeteit hallgatva hűtöttük a játékban kifáradt szívünket. Isten útjai szá-

47 *Kedves Sándor testvérem az Úr Jézus Krisztusban*, 1975. III. 10. (külön lapon)

48 Nagy Béla barátom névnapjára. In *Kiss Sándor összes versei, írógépen készült kéziratban*. 2. köt. 769–770.

munkra sokszor kifürkészhetetlenek. Nem tudjuk, hogy mikor fordítja a rosszat jóra, ahogy ezt József történetében is tette. Egy biztos, Béla bácsi egyénisége úgy a kaposzsekcsői evangélikus gyülekezetben, mint a falu életében hasznos volt. Köszönjük a Mindenhatónak, hogy hozzánk vezette őt. Egyszerű lényével gazdagította lelkünket.”

Szabó Pál nyugdíjas lelkész így emlékszik nagyapjára: „Életem egyik legfontosabb meghatározó személyisége, példaképem: hitében, reménységében, hálás mindennapi életfolytatásában és abban a világszemléletében, miszerint: a keresztyén ember két lábbal a földön áll, de szeme az égre tekint. Nagyapámmal való kapcsolatomat gyerekkori élményeim határozták meg. Unokatestvéreimmel és az utcabeli gyerekekkel gyakran játszottunk nagyapám háza körül az utcán, az udvaron, a kertben vagy a pajtában bújócskát, fogócskát. Kaposzsekcsői nyaralásaimból egy-egy pillanatkép villan fel előttem hatvan év távlatából. Szívesen hallgattam elbeszéléseit akár a lovas kocsin ültem mellette a bakon, vagy a nagyszobában a könyvespolca előtt. Mesélt arról, amit átélt az első világháborúban. Amikor a harctéren rohamra vezényelték őket, azért imádkozott – első sebesülése előtt –, hogy ne kelljen embert ölnie. A szibériai hadifogságában nagy hidegben, rossz ellátási körülmények között nehéz fizikai munkát végeztek velük. Sokan meghaltak közülük, de ő néhány társával Isten kegyelméből életben maradhatott. De nemcsak háborús emlékeit ismerhettem meg, békés hétköznapijaiba is betekinhettem. Nagyapám mindenért a Teremtőt dicsérte. Szerette a teremtményeket: az állatokat, a növényeket, az embereket, s főleg a gyerekeket. Láthattam, milyen örömmel végezte kétkezi munkáját: a lovak, a tehének etetését, ápolását, a szerszámnyél faragását vagy a szőlő kapálását. Elvitt a »Nyáros«-ba, egy igazi földi »paradicsomba«, ahol veteményes ágyások és szőlősorok között érett a cseresznye, az egres, a ribizli, az őszibarack. Nagyra értékelte az érett gyümölcsöket. Mindezt Isten áldásának tekintette, habár ő is dolgozott érte. Most is előttem van, amint asztali áldást mond. A betevő falatért, a legegyszerűbb ételért is hálás volt. Aszalt szilvát szórt a savanyú krumplilevesbe, majd jóízűen kanalazta a nyári nagy melegben. – Elevenen él bennem az óév esti találkozó emléke is. Egykori szeliek, rokonok és jó ismerősök együtt várták az évfordulót nagyapám kaposzsekcsői otthonában évről-évre. Énekeltek, beszélgettek, imaközösséget tartottak, éjfélkor igés-lapot húztak, s azt felolvasva ki-ki néhány személyes gondolatot is hozzáfűzött. – Legfontosabb emlékem nagyapámról az egyik vallomása a Rm 8,38–39 kapcsán. Gondolatait (a 367. ének egyik sorával) így összegezte: »Nem hagyom el Jézusom«. Kaposzsekcsői síremlékén a felirat: *Uram, ó add, ha vándorutam / Véget ér itt a boróban / Elérjek Hozzád, s Te fényes orcád, / Hadd lássam én! (EÉ 525,1)* is hitelesen tükrözi szíve legfőbb vágyát, egész földi léte minden törekvését.”⁴⁹

49 Tanulmányom elkészítéséhez nyújtott segítségükért hálás köszönetet mondok Oros László felsőszeli helytörténésznek, írónak, Pfeiffer Jánosné Hercegfai Katalinnak, Szabó Pál nyugdíjas lelkésznek mint unokának, Szűcs Eszter dombóvári lelkésznek. Munkám során haszonnal forgattam Baán [Keczkó] Szilvia lelkész diplomamunkáját: *Szlovák-magyar lakosságcsere (1947–48)*... (39. jz.)

A káposztásmegyeri misszió

Újpest északi részén, a főváros szélén fekszik Káposztásmegyer, Budapest egyik legfiatalabb lakótelepe. Az itt élő mintegy harmincezer ember felé végezzük szolgálatunkat ebben a misszióban. A kis missziói közösség életében és kapcsolataiban két fókusz van: megszólítani és bevonni embereket a gyülekezet közösségébe, az Istennel való közösségre, illetve segíteni azok hitének épülését, mélyülését, akik már „bent” vannak. Az előző két év tapasztalata azt mutatta, ez a két fókusz dinamikusán változik, míg az első évben a szerény számbeli gyarapodásnak tudtunk örülni, a második évben a kapcsolatok, az aktív részvétel és az istentiszteleti élet erősödött. Kíváncsian várom, az idei évnek mi lesz az áldása.

A megszólítás és a megszólíthatóságunk fontos lehetősége a helyi közösségek életében való részvétel, a láthatóvá levés (így vettünk részt például a Káposztási Családok Egyesülete által összefogott, civil szervezetek által szervezett játékokban – mint a házasság heti játék – vagy a *Kötődj!* játéksorozatban a húsvéti szabadulósobánk szervezése, jelenlét a civil kerekasztalon stb.), az alacsony küszöbű, elköteleződést nem váró programok szervezése (Gryllus-koncert, *teocashing* játék, alkotóműhely). A részvétel és láthatóság megvalósítása a pusztán létünk is, hogy itt éljük az életünket. Személy szerint nekem ez többek között azt jelenti, hogy bemegyek az iskolákba hittanórát tartani, ahol két és fél év után már ismerősként üdvözljük egymást

a tanárokkal, már leülünk együtt megenni az ebédünket a tanári kis konyhájában, vagy beszélgetünk kicsit a folyosón. Így adódhat, hogy a „tarthatnánk-e egy adventi éneklést az egyik szünetben a hittanosokkal” kérdésre inkább felkérést kapunk: nem tartanánk-e az adventi

A megszólítás és a megszólíthatóságunk fontos lehetősége a helyi közösségek életében való részvétel, a láthatóvá levés

hetekben egy-egy nagyszüneti műsort az iskolának. Itt vásárolok a sarki nagyobb boltban, ahol össze-összetalálkozunk még csak felületesen ismert emberekkel; részt veszek a helyi közösségeket összefogó megbeszéléseken, ahol rácsodálkoznak az emberek, hogy lám, ilyen (is) egy lelkes; vagy felvállaljuk közösségként a kerületi virágültetési akcióban az egyik közterületrészt gondozását, mert igen, adni is szeretnénk a környezetünknek, szolgálatot is szeretnénk végezni.

A másik fókusz a közösségen belül levők istenkapcsolatának erősítése, a gyülekezet építése. A tapasztalat szerint ez sem az istentiszteleten kezdődik, oda a közeledés során érkeznek el az emberek, mintegy a küszöbtől a belső szobába. Azoknak a gyerekeknek a családjai közül, akik az előző két évben kapcsolódtak be a hitoktatásba, négy család vált az alkalmak aktív részt-

vevőjévé, az istentiszteleteket azonban (még) nem mindegyik látogatja rendszeresen. A tavalyi év áldásai voltak a konfirmandusok, négyen készültek a káposztásmegyeri gyülekezetrész-

A másik fókusz a közösségen belül levők istenkapcsolatának erősítése

ben konfirmációra (közülük ketten vagy hárman valószínűleg nem konfirmáltak volna most, ha nem indult volna helyben csoport, ahova az egyik szülő hívta a többieket is). Az igazi áldás az volt, hogy az ő családjaik aktívan bekapcsolódtak a közösség életébe, fokozatosan résztvevőivé váltak az istentiszteleteknek. Jó megélni, ahogyan az első eljövetteltől indulva valaki már szolgálattelvőjévé válik az istentiszteleteknek, pl. oltárterítőt varr, vagy zenészként szolgál. A rétegalkalmak egy-egy élethelyzet által összekötött emberek hitének megélését, mélyítését szolgálják, így például a táborok a kamaszokét, az esti beszélgetős kör pedig a kamaszokat nevelők szüleiét. Közösségünk jelenlegi sajátossága, hogy az egyházban általános átlagéletkorral ellentétben szinte csupa gyermekes családból áll.

Sajátos helyzetet jelent a misszió számára, hogy nincsen a területen sem templom, sem egyházi közösségi helyiség, semmi állandó helyszín, ahova kötődni tudnánk, ahol „otthon lennénk”. Ezt hiányként éljük meg. Időnként azonban úgy érzem magam, mint Jézus folyamatosan úton lévő tanítványa, aki rá van kényszerítve arra, hogy sehol se legyen otthon, így állandóan ki van téve új találkozásoknak, új helyzeteknek. Nincs például két egymás utáni vasárnap, amikor ugyanakkor és ugyanott lenne az istentiszteletünk – ezért mindig „meghívót” kell küldeni vasárnapra, hogy mikor és hol ünneplünk. Nincs gyülekezeti terem, ezért a hétközi alkalmakat egy civil közösségi térben tartjuk – aminek egy templomnál sokkal alacsonyabb a küszöbe, a teret használó többi ember, szervezet is tud rólunk, látják a naptárban, mikor vagyunk ott.

Kevesen vagyunk – ezért minden istentisztelet családi istentisztelet, ami óriási kihívás: egy légtérben lekötni adott esetben óvodást és friss nyugdíjast, úgy szervezni a liturgiát, az istentisztelet részeit, hogy mindenki kapjon a korosztályának megfelelő tartalmat is, azaz az óvodás, kisiskolás se csak egy színezővel legyen elhallgattatva, de a felnőttek se érezzék úgy, „csak” egy gyerekalkalmon vettek részt.

A közösség épülésének harmadik szakasza látszik most kibontakozni (a csekély létszámú, majd aktivitásbeli növekedés után): a hálózatosodás. Míg az első időben azt tapasztaltam, hogy (főleg) az (újjonnan csatlakozó) emberek hozám, a lelkészhez kapcsolódnak csak a közösségből, mostanában kezdenek, éppen a rétegalkalmon, a közös életkérdéseken keresztül (pl. „segítség, kamaszt nevelek”) egymáshoz is kapcsolódni, így a hitkérdéseiket és tapasztalataikat is jobban megosztják, ezáltal egymást is segítik az Istenhez való kapcsolódásban. Végső soron talán éppen ez lenne a misszió célja: építeni a közösséget Istennel és az emberekkel.

Nincs például két egymás utáni vasárnap, amikor ugyanakkor és ugyanott lenne az istentiszteletünk

Kevesen vagyunk – ezért minden istentisztelet családi istentisztelet

A közösség épülésének harmadik szakasza látszik most kibontakozni: a hálózatosodás.

Kik is vagyunk mi evangélikusok egyáltalán? Kedvcsináló Tubán József A deformáció mítosza című könyvéhez

[Tubán József: A deformáció mítosza avagy itt állunk, másként nem tehetünk. Veszprém, 2019, Fraternitás Lelkészegyesület, 254 old.]

Van egy mítosz egyházunkban, amelyik erősen befészkelte magát a közgondolkodásunkba. Eszerint mi, evangélikusok nem is vagyunk olyan nagyon különbözőek a reformátusoktól, „Luther kilépett a római katolikus egyházból, és létrehozott egy egyszerű, dogmáktól és felesleges külsőségektől mentes új egyházat, Lutherrel párhuzamosan mások is az egyház megújításán fáradoztak: Svájcban Zwingli, később pedig Kálvin némileg elütő színezettel, de gyakorlatilag ugyanazt akarták és hajtották végre, Luther ellensége egyedül a római pápa volt, illetve a középkorban kialakult római katolikus egyház” (14), és létrejött a „nyugati kereszténység kétpólusú közössége, amelyet alapvetően meghatároz a római katolikus egyház és az attól minden tekintetben különböző protestantizmus szembenállása, ezért ha valaki evangélikus, vagyis lutheránus, az egyben azt is jelenti, hogy az illető protestáns, és így óvakodnia kell mindentől, ami római katolikusnak számít, illetve természetes módon vonzódnia kell mindenhez, amit protestánsnak neveznek.” (15)

Elég halvány és igencsak erőtlen identitás az, ha csupán annyit tudunk megvallani magunkról, hogy mi, evangélikusok nem vagyunk katolikusok, mert a bűnös, rossz, katolikus egyháztól ötszáz éve elszakadtunk a reformátusokkal együtt, akiktől pedig alig-alig különbözünk.

A szerző alapos teológiai és egyháztörténeti alapon kimutatja a fent említett mítosz téves és tarthatatlan voltát, mert nem igaz az, hogy Luther szakított volna az egy, egyetemes, azaz katolikus egyházzal, és nem is lépett ki abból. Az egyház katolicitása ugyanis azt jelentette már

az ősegyházban is, és azt jelenti most is és mindig, hogy őrzi, védi és képviseli a helyes, igaz tanítást a tévessel, az eretnekséggel szemben. „Látni fogjuk, hogy Luther magától értődően szintén használja a catholica kifejezést, de minden esetben magára az egyházra, illetve az általa képviselt tiszta tanítást vallókra alkalmazva. Ezzel szemben soha nem nevezi így a pápát és követőit, tehát azok az ő szemében nem voltak katolikusok, vagyis nem képviselték az egyház egyetemességét.” (19)

Nem igaz az sem, hogy Luther csak a pápás egyházzal lett volna harcban, vitában, ugyanis a svájci hitújítókkal is ellentétbe került az igaz tanítás védelme érdekében. „Zwingli a nyilvános fellépése kezdetétől fogva éppen úgy a tiszta tanítás ellenfele volt, mint Róma hívei, a

kimutatja a fent említett mítosz
téves és tarthatatlan voltát,

humanisták vagy a többi rajongó. Luther éppen olyan veszélyt látott benne, mint amazokban.” (132–133)

Végigkövethetjük Luther teológiai fejlődését, ahogyan a Szentírás doktoraként egyre inkább megerősödik az igaz, katolikus tanítás tisztaságában. Erről a valódi katolikus tanításról tesznek vallást az evangélikus rendek a birodalmi gyűlésen. A Melanchthon által megfogalmazott hitvallásról így ír Luther: „Elovestam Philippus mester apológiáját: egészen jól tetszik nekem. Nem is tudnék rajta semmit sem javítani vagy változtatni. Ez nem is volna helyénvaló, mert én nem tudok olyan csendesen és halkán lépni.” (134)

Ez, az ágostai hitvallásban megfogalmazott tiszta katolikus, azaz evangélikus tanítás került a mítosz csapdájába.

Tíz ilyen mítoszt sorol fel a szerző. A mítoszok sorából érdemes kiemelni például azt, hogy „Luther eltörölte a mise ünneplését”. Az ágostai hitvallás (CA 24,1) egyértelműen fogalmaz: „Alaptalanul vádolják gyülekezeteinket azzal, hogy eltörlik a misét. A mise megmaradt nálunk, és a legnagyobb áhítattal ünneplik.” (158) Ezt követően Luther írásaiból vett idézetek alapján Tubán József kimutatja, hogy soha nem is volt szó a mise eltörléséről, „hanem azokról a torzulásokról, amelyek elhomályosították a mise eredeti értelmét”. Luther három ilyet említ: „[...] a]z első, hogy abban az Isten ígéjét elhallgatták, és csak az olvasásra és éneklésre szorítkoztak a templomokban, ami a legnagyobb visszaélés. A második az, hogy az isteni ige elhallgatása idején olyan sok keresztényietlen mese és hazugság csúszott be oda, úgy a legendákban, mint az énekekben és a prédikációkban, hogy az szinte borzasztó. A harmadik pedig, hogy az istentiszteletet mint olyasféle dolgot végezték, amellyel az Isten kegyelmét s az üdvösséget lehet kiérdemelni.” (160)

az ágostai hitvallásban megfogalmazott tiszta katolikus, azaz evangélikus tanítás került a mítosz csapdájába.

Érdemes megemlíteni a következő mítoszt is: Luther istentiszteletének az igehirdetés volt az egyedüli középpontja, nem pedig az úrvacsora ünneplése. Teljesen egyértelmű, hogy „Luther nem az úrvacsora visszaszorítását szorgalmazta, hanem a teljesen elhanyagolt igehirdetésnek a szentség mellé emelését, illetve hogy az emberi tanítás helyett az Isten ígéje, az evangélium, vagyis a tiszta tanítás csendüljön fel az istentiszteleteken, és abból mindenki okuljon.” (165) Luther a *Kis káté* előszavában éppen az oltáriszentség fontosságának kiemelése érdekében fogalmazza meg: „[...] úgy prédikáljunk, hogy parancsunk nélkül maguktól igyekezzenek, és szinte kényszerítsenek minket, gyülekezeti lelkészeket arra, hogy a szentségeket kiszolgáltassuk. Ezt úgy érzük el, ha azt mondjuk: aki évenként legalább úgy négyszer nem keresi, és nem kívánja a szentséget, annál attól kell tartani, hogy megveti a szentséget, és nem keresztény, mert nem keresztény az, aki nem hiszi és nem hallgatja az evangéliumot. Mondanunk sem kell, hogy a mítoszképzés a fenti szavakba is belekapaszkodott: így vált sok lutheránus keresztény meggyőződésévé az, hogy úrvacsorát venni – és itt egyenesen Luther szavait használták hivatkozási alapnak! – évente legfeljebb (!) négyszer szabad (!). Ehhez társult a nem sokkal később kialakult

kálvini gyakorlat – amely egyébként még magából az eredeti, jóllehet téves kálvini úrvacsorai tanításból sem fakadna természetszerűleg! –, amely az úrvacsorát egyenesen a nagyobb ünnepek istentiszteleteinek a függelékévé szűrőkítette, és ennek eredményeképpen alakult ki a ma is fennálló helyzet: a lutheránus keresztények egy jelentős része nem ünnepli az úrvacsorát a vasárnapi istentiszteleteken, legfeljebb néhány „indokolt” esetben, ráadásul mindezt annak tudatában teszi, hogy Luther és az általa megvédelt tiszta tanítás szellemében jár el.” (166–167)

Végül azt a fontos kérdést veszi elő a szerző, hogy teológiai alapon mikor kellett volna kiállni a tiszta evangélikus tanítás mellett, és mikor kellett volna vállalható egyezséget kötni a római katolikus és református felekezettel való párbeszéd során.

A római katolikusokkal kapcsolatban például nem kellett volna és nem kellene beleegyezni abba a római értelmezésbe, hogy Luther és az őt követők, a protestánsok kiszakadtak a katolikus egyházból. Ezzel szemben egyértelműen képviselni kellett volna és kellene ma is, hogy „Luther nem okozta a nyugati egyház szakadását, hanem észlelte azt, illetve rámutatott annak tényére, és hangot adott ama meglátásának, hogy a római egyház már nem őrzi megfelelőképpen a katolikus tradíciót. Azt a katolikus tradíciót, amelyet ő viszont a kereszt teológiája révén megtalált, felismert, és amelyhez ettől kezdve következetesen ragaszkodott is.” (195)

A pápai hatalmat, ahogyan azt a római egyház Luther korában is és a mai napig is értelmezi, a tiszta, apostoli tanítás alapján nem lehet elfogadni, ugyanis a pápa nem isteni joggal és hatalommal vezeti az egyházat. A szerző megállapítja: „a pápai hatalomról szólva Luther elmondja, hogy

a pápa valaha mint a politikai hatalom kegyeltje és egyre inkább részese lett vezetője a kereszténység egy részének, a Róma környéki gyülekezeteknek, és a hatalma legfeljebb az erre való hivatkozással tartható bizonyos mértékben

Luther *nem okozta a nyugati egyház szakadását, hanem észlelte azt*

elfogadhatónak”. (197) „Ha azonban a pápa hajlandó volna valóban egyházi vezetőként élni és kormányozni, és megtérne a tévelygéseiből, akkor is csupán emberi joggal, a kereszténység egészének megbízása alapján vezethetné az egyházat, nem pedig úgy, hogy Istentől rendelt egyházfőként kormányozna.” (198) A Luthertől és Melanchthontól vett idézetek egyértelműen mutatják, hogy „a lutheránus kereszténységnek a pápasággal szembeni ellenérzése nem pusztán abból fakadt, hogy a pápai hatalmat a meglévő formájában igaztalanak tekintették, hanem sokkal inkább abból, hogy a pápa olyan tanbeli tévelygésekhez ragaszkodott, és ezek mellett akarta elkötelezni az egész egyházat, amelyek összeegyeztethetetlenek voltak a Szentírás tanításával, az apostoli hagyománnyal, és végső soron csorbították Krisztus dicsőségét. Luther és wittenbergi társai számára az egyházszakadás befejezett ténynek számított mindaddig, amíg a pápa fel nem hagyta ezzel a tévelygéssel, illetve amíg a hatalma meg nem szűnik az egyházban. Ők ugyanis az eredeti és valódi katolikus tradíció nevében léptek fel; és azt vitték volna a zsinat elé is, azzal a szándékkal, hogy megtisztítsák az egyházat a hamis tanítástól, és megmentésük vagy helyreállítsák annak egységét, amelyet a pápa által vezetett tévelygők törtek meg akkor, amikor a megelőző évszázadokban fokozatosan eltértek a katolikus hagyománytól.” (199–200)

Sajnos a tridenti zsinat határozatai a mai napig elhatárolják a római egyházat a lutheri tiszta tanítástól. A zsinat rögzítette a korábbi tévelygést a Szentírással kapcsolatban: „Ha valaki azt állítaná, hogy az Újszövetség szentségeit nem mind a mi Urunk Jézus Krisztus alapította, avagy több vagy kevesebb volna, mint hét, ti. a keresztség, a bérmlás, az Oltáriszentség, a bűnbánat szentsége, az utolsó kenet, az egyházi rend és a házasság vagy, hogy a hét közül bármelyik is nem volna valódi és sajátos értelemben vett szentség: legyen kiközösítve.” (201)

Az úrvacsoráról szóló határozatban is „fenn-tartotta a középkorban elterjedt tévtanítást [...], hogy az oltáriszentség jegyei az úgynevezett átváltoztatás (transsubstantiatio) során lényegileg megszűnnek kenyér és bor lenni, és anyaguk szerint is átalakulnak Krisztus testévé és vérévé. A zsinat ismét csak a lutheri tanítást vallókat ítélte el:

Ha valaki azt állítaná, hogy a legméltóságosabb oltáriszentségben megmarad a kenyér és bor lényege (*substantia*) is, együtt a mi Urunk Jézus Krisztus testével és vérével, és tagadná, hogy a kenyér és a bor egész lényege csodálatos és egyedi átváltozással test és vér lett, míg a kenyérnek és a bornak csupán külső színe marad, amely átváltozást az egyetemes egyház igen megfelelően átlényegülésnek nevezi: legyen kiközösítve.” (201)

A zsinat tehát a „dogmatikai tévedések mellett való kiállásával egyértelműen jelezte, hogy az apostoli tradíciót, a katolikus hitet egyedül a római egyháznak tartja fenn, és véleménye szerint abból más keresztény közösség nem részesedik. E szerint a látásmód szerint tehát a római pápával tanbeli egységben nem lévő közösség nem tekinthető katolikusnak.” (202)

A helyzet ebben a tekintetben a mai napig sem változott, nem változtatott rajta a II. vatikáni zsinat sem. Lényegre törő és egyben megdöbbentő megállapítása a szerzőnek, hogy az igazi tragédia a következő: „az a lutheránus kereszténység, amely az általa képviselt apostoli hagyományra való tekintettel joggal nevezheti magát az egyetemes, azaz katolikus, apostoli egyháznak, a deformáció mítoszának hatására elfogadja a Róma által Tridentben felkínált helyzetet, és ahelyett, hogy önmagát a valódi katolikus egyházzal azonosítaná, előszeretettel sorolódik a sok mindent egybefoglaló protestáns masszába, mintha azt nem éppen azok a közösségek alkotnák, amelyek Luther ellenfeleinek a szellemi örökösei. Ennek során az arculatát veszített lutheránus kereszténység több területen – például hazánkban is – előszere-ttel mondott le az évszázadok során sok-sok olyan lutheránus sajátosságról, amelyek valamilyen formában megtalálhatók a római katolikus felekezetenél is, és idomult részben vagy akár egészben is a protestáns közösségekhez, elsősorban a kálvinista kereszténységhez. Ennek vagyunk a tanúi és elszenvedői például az isentiszteleteink liturgiájának elszegényedését látva.” (206)

A sodródás és önfeladás helyett meg kell erősítenünk a helyes identitásunkat annak a ténynek figyelembevételével, miszerint: „a római egyház továbbra is ragaszkodik a maga sajátos

a trident zsinat határozatai

a mai napig elhatárolják a római egyházat a lutheri tiszta tanítástól.

A helyzet ebben a tekintetben a mai napig sem változott,

egyházértelmezéséhez, nyilvánvalóvá válhatna, hogy a lutheránus kereszténység nem attól lesz az egyetemes egyház része, hogy a római egyház elismeri annak. Egyrészt azért, mert erre aligha fog sor kerülni, másrészt pedig azért, mert ilyen gesztusra nincs is szükségünk, hiszen az

A sodródás és önfeladás helyett meg kell erősíteni a helyes identitásunkat

általunk képviselt apostoli tanítás révén önmagunkban jeleníthetjük meg a valódi egyetemes, azaz katolikus egyház valóságát, szemben a római egyházzal, amely azt legfeljebb bizonyos egyházszervezeti jellemzőkre, illetve feltétele-

zett, ámde alaptalan egyháztörténeti és egyházzogi hivatkozásokra tudja visszavezetni.” (215)

A református felekezet vonatkozásában nagy veszély a már említett deformációs mítosz, mely felfogás alapján nincs sok különbség az evangélikus és református irány között, tulajdonképpen egyik. Tubán József történelmi példák ismertetésével bemutatja, hogy a két felekezet egymáshoz közelítésének első renden politikai és nem dogmatikai okai voltak, egészen addig, hogy a XVIII. és XIX. században már alig volt különbség a magyar lutheránusok és reformátusok között.

Az úrvacsoráról szóló tanításban Zwingli óta jelentős, össze nem egyeztethető különbség van a tiszta lutheri és a rajongót követők között, annak ellenére, hogy Kálvin kissé formált az eredeti felfogáson: „emlékezzünk, hogy már Zwingli azt vallotta, miszerint Krisztus nincs jelen valóságosan a szentség elemeiben, hanem azok pusztán emlékeztető jelei annak, hogy a testét és a vérért áldozta a kereszten. A későbbi református teológusok – mindenekelőtt természetesen az irányzat leginkább meghatározó vezetőjévé váló Kálvin – némileg árnyalva, ám a lényegét tekintve változatlan formában képviselték ezt a tanítást.” (220) A szerző megállapítja, hogy „Kálvin tanítása annyiban bizonyult veszedelmesebbnek Zwingliénél, hogy szerinte azok, akik valóban hisznek, azaz Isten által eleve az üdvösségre lettek kiválasztva, az oltáriszentségben Krisztus testében és vérében részesednek – noha csakis szellemi értelemben, nem pedig a kenyér és a bor színe alatt, minthogy azok mindössze emlékeztető jegyek –, akik viszont nem hisznek, azok pusztán a kenyeret és a bort veszik magukhoz, ráadásul mindez a kárhozatakat munkálja. A szentség hatékonyságát tehát az ember hitbeli állapota biztosítja.” (220)

Markánsan elválasztja a két felekezetet a predestinációról szóló kálvini tanítás is: „Az apostoli tanítással ugyanis összeegyeztethetetlen az eleve elrendelés gondolata, amely ószövetségi módon, Krisztus személyét és keresztjét megkerülve hirdeti Isten dicsőségét:

Amikor ezeket tanítják: Isten nem akarja, hogy minden ember bűnbánatot tartson, és higgyen az evangéliumnak; továbbá: amikor Isten magához hív minket, valójában nem akarja, hogy minden ember hozzá térjen; továbbá: Isten nem akarja, hogy minden ember üdvözüljön, hanem bűnükre való tekintet nélkül egyedül és kizárólag saját belátása, szándéka és akarata szerint (egyeseket) kárhozatra rendel, hogy ne üdvözülhessenek; továbbá: Isten kiválasztása nem csupán saját irgalmasságából és Krisztus legszentebb érdeméért történik meg, hanem bennünk is van valami oka, amiért Isten örök életre választott minket.” (223)

A *Leuenbergi Konkordiával* kapcsolatban alapos vizsgálat után megállapítja a szerző, hogy a szöveg „ugyan azt állítja, hogy az evangélikus és a református felekezet között ma már más a

viszony, mint a XVI. században volt, a tanbeli egyezésnek mégsem találjuk benne semmi jelét.” (235) Majd levonja a végső következtetést: „a magunk részéről tehát a Leuenbergi Konkordia mögött nem tudunk mást feltételezni, mint a lutheránus kereszténységet az egyéb, ma protestánsnak nevezett felekezetekkel, elsősorban pedig a református közösséggel összemosni próbáló törekvést, azaz a deformáció mítoszát, amelytől a lutheránus kereszténységnek óvakodnia kell; nem is elsősorban a saját fennmaradása, mint inkább az általa képviselt apostoli és katolikus hagyomány sértetlenségének megóvása érdekében.” (240)

Sürgősen el kell hagynunk a kialakult mítoszt, ha nem akarjuk, hogy az – a valóság fölé ke-
rekedve – megfosszon bennünket örökségünktől, a tiszta, evangélikus és így az igazi katolikus hittől és tanítástól. Helyesen állapítja meg a szerző: „hogy Luther nem elsősorban az egyháznak vagy annak vezetőinek a külső állapotát, fényűzését vagy erkölcsi helyzetét kritizálta, hanem szigorúan teológiai alapon formálta meg a véleményét, középpontba helyezve Krisztust és az ő keresztjét, illetve könyörtelenül számon kérve ezt az alternatívát meg nem engedő látásmódot mindenki másan, akár az egyházi vezetésen is. Luther úgy vélte, hogy ezzel nem tesz egyebet, mint a Krisztus egyházára bízott apostoli üzenetet, az egyetemes, azaz katolikus hagyományt hirdeti és őrzi, amely hagyományt korának egyháza mind több ponton emberi tanításokkal cserélte fel.” (241)

Mi tehát az az út, melyen ma az evangélikus kereszténységnek haladnia kell azért, hogy megmaradjon és képviselje Istentől kapott megbízatását? Tubán József két utat mutat be: az egyik a konformizmus útja: „Eszerint az evangélikus egyház csupán a protestáns kereszténység egyik színfoltjának láthatná magát, identitásának egyetlen lényeges pontját pedig a római katolikus felekezettől való mindenben és mindenáron való különbözőségben jelölhetné meg, hiszen az egyetlen viszonyítási pont az lenne számára, hogy minél kevésbé hasonlítson a római kereszténységre.” (249) Ez az út igen veszélyes, mert „sokáig lehet bandukolni anélkül, hogy érzékelnénk végzetes voltát. Amikor viszont a tudatára ébredünk annak, talán már késő lesz.” (259)

A másik út, a saját utunk „az, amelyre az evangélium világossága vetült az első pünkösdőn, és amelyet a történelmünk egy pontján a Szentlélek Luther személyén és szolgálatán keresztül óvott meg a sötétségtől. Ezen az úton járva felismerhetjük, hogy a lutheránus kereszténység az a valódi egyetemes, tehát katolikus egyház, amely a Krisztus keresztjét csorbítatlanul hirdető tiszta tanítás révén az első pünkösd óta őrzi a maga apostoli folytonosságát, és ezért nincs szüksége semmiféle pótteológiára.” (259)

Ezen az úton „átélhetjük az apostoliság és az egyetemesség folytonosságának erejét, és ezzel az identitással fordulhatunk az apostoliság és az egyetemesség teljességétől eltávolodott Krisztushívó testvéreink, római katolikusok, reformátusok és a többi protestáns közösség felé!” (250)

Szeretettel ajánlom és kívánom minden evangélikus testvéremnek, hogy „legyen merszünk a nagy lépéshez, hogy nemet mondjunk a deformáció mítoszára, és ismét ne csak nevünkben, hanem szívünkben is lutheránusok legyünk; őrzői a pünkösdkor kapott csodának, a Krisztus keresztjének erejét hirdető evangéliumnak, a Szentlélek által elhívott anyaszentegyház tiszta, apostoli hagyományának.” (250)

A keresztyén házasság dicsérete

Isó M. Emese (szerk.): Szerlemládkó, avagy a házasság dicsérete. Budapest, 2020, Luther Kiadó, 205 o.

A XXI. századi liberalizmus átokfutása egyre mélyebben érint a hitünk és keresztyén életünk, erkölcsünk szempontjából alapvetően fontos kérdéseket. Minden törekvésén az látszik, hogy a Szentírás tanítását hiteltelenné akarja tenni, a keresztyén embereket pedig el akarja bizonytalanítani erkölcsi állásfoglalásukban, és végső soron hiteltelenné akarja tenni őket. Szám-talan területe van a keresztyén erkölcsnek, amit támad a liberalizmus. Ilyen a házasság és a család témája, de már a nemiség kérdésében is új, más gondolkodást képvisel, mint amit Isten igéje. Máshogy gondolkodik a népekről, nemzetségekről, hazaszeretetről, emberi kapcsolatokról és közösségekről is.

Számtalan területe van a keresztyén erkölcsnek, amit támad a liberalizmus. Ilyen a házasság és a család témája

Ilyen világban a keresztyén ember könnyen eltévedhet, hiszen a hamis liberális tanítások úgy záporoznak rá, mint jégeső a tavaszi földre. Össze kívánnak törni minden addigit.

Ezért nagyszerű, hogy a házasság hete alkalmából a keresztyén házasságról jelent meg egy

gyűjteményes kötet Isó M. Emese szerkesztésében, aki hatalmas munkával és sok szorgalommal gyűjtötte össze Luthernek a házassággal kapcsolatos ígéhirdetéseit, valamint olyan ígéhirdetés-részleteket, melyekben Luther a házasságról szól. Közli Luther esketési könyvecskéjét, valamint Luthernek a házasságáért mondott imádságát is.

Luthert olvasni mindig élmény. Általa egyrészt megerősödik az ember hitében és keresztyén erkölcsében, másrészt viszont roppant kellemesen tölti az időt, mert olvasás közben találkozik Luther humorával, remek megfogalmazásaival, s e könyvben a Bóra Katalin iránti elkötelezett szeretetével. Egy alkalommal például ezt mondja: „Isten legnagyobb kegyelme és adománya, ha az ember igaz lelkű, kedves, istenfélő és házias feleségre talál, akivel békében élhetsz, akire rábízhatod minden vagydonodat és tulajdonodat, sőt a testi épségedet és az életedet is, és aki

nagyszerű, hogy ... a keresztyén házasságról jelent meg egy gyűjteményes kötet

gyermeket szül neked.” (51) Máshol így szól, ismervén a házasság nehézségeit is: „Ó, milyen szép is az, amikor a házastársak együtt ülnek asztalhoz és bújnak ágyba! És ha néha zsörtölődnek-morgolódnak is, abból nem kell, hogy

baj legyen, mert a házasságban nem mennek mindig simán a dolgok. Ez egy kiszámíthatatlan történet, és ebbe jobb, ha belenyugszik az ember. Ádám és Éva bizonyára végigveszekedtek a kilencszáz évüket. Éva alighanem ezt vágta Ádám fejéhez: Miért zabáltad meg azt az almát? Mire Ádám így vágthatott vissza: Te miért nyomtad a kezembe?” (55–56)

Szívet melengető, ahogyan Luther arról ír, hogyan biztassuk a gyermekek gondozásában elfáradt feleséget, kedvesek a pelenkázásról szóló mondatai, és fontos a válással kapcsolatos álláspontja. A házaseletről szóló írásában pedig többek között így szól: „A világ azt mondja a házasságról: rövid öröm, és hosszú bosszúság. De hagyd, hadd mondja, amit akar! Amit Isten teremt és akar, az mindenképp gúny tárgyál szolgál majd számukra.” (147)

Talán e néhány részletből is látszik, hogy a könyv nagyszerű olvasmány minden házasságra készülő és házasságban élő keresztyén ember számára. Egy-egy esküvő alkalmával ajándéknak is remek. S ha éppen házassági gondokkal küzdünk, ugyanúgy kézbe vehetjük, sőt ajánlhatjuk másoknak is házasságuk rendezéséhez. De ez a könyv még ezen túlmenően is kínál nekünk lehetőségeket. Isó M. Emese ötlete nyomán ez

Amit Isten teremt és akar, az mindenképp gúny tárgyál szolgál ...

a könyv egyúttal szerelemládikó is. Mit jelent ez? Azt, hogy a könyvbe minden pár beleírhatja, beleragaszthatja házasságuk imádságát, énekét, az esküvőjükön elhangzott igehirdetést, a párjának mondott fontos mondatokat, üzeneteket, amelyek elkísérik őket a közös életúton. Üres oldalak maradnak a könyvben arra, hogy azt minden pár saját képére formálja, saját házassága szerelemládikójává tegye. Hiszen a szerelemládikó a középkorban – így Luther idején is – valóban egy kis ládika volt, gyönyörű festményekkel és faragott domborművekkel díszítve, amelybe a korabeli házaspár az egymásnak adott ajándékokat gyűjthette. Így gyűjtheti egy mai házaspár ebbe a könyvbe az egymásnak szóló szavakat, ajándékokat.

a könyvbe minden pár beleírhatja, beleragaszthatja házasságuk imádságát, énekét, az esküvőjükön elhangzott igehirdetést,

Az üres oldalak mind címet is kaptak, melyek az oldal tartalmára utalnak, s amelyek egyúttal olyan gyönyörű, ám ma már elfelejtett vagy inkább az emlékezet mélyére süllyesztett kifejezéseket hordoznak, amelyeket érdemes felelevenítenünk és újra használatba vennünk. Szívem, igaz, hú mátkám, édes lelkem – hát nem lenne szép újra ezeket vagy ezekhez hasonló szavakat mondani házastársunknak, kedvesünknek?

Minden házaspár vagy leendő házaspár arra, hogy a könyvet személyessé alakítsa, magától a szerkesztőtől kap biztatást, aki a könyv impresszumában bevallja, hogy ezt a gyűjteményt eredetileg nem is publikálásra szánta, hanem csupán férjét akarta vele meglepni és örömet okozni neki. Így fejezi ki, hogy számára, számukra mennyire személyes ez a könyv, mennyire sajátjuk mindaz, ami a könyvben írva van, és mindaz, amivel ők maguk a könyvet saját házasságuk szerelemládikójává tették.

A könyv megjelenésében impozáns: fehér alapon sötétkék betűk és mintázat, melyet bizonyos oldalakon megszakítva kék alapon fehér színnel írt bibliai igék gazdagítanak. Táskában, ridikülben elfér, olvasható utazás alkalmával, szabadidőben vagy éppen közös otthoni, összebújós estéken a párunkkal együtt.

Isten áldása legyen a könyvön, minden olvasóján, és minden keresztyén házasságon!

Summary

In the beginning of our latest issue we bring a *sermon* as usual. This time the young pastor **Lajos Gergely László** brings the good news of Easter: freedom from our sins, from death, from the power of Satan comes from the Lord.

We continue our *Studies* with two writings. The first is from **Szabolcs Németh**, the second part of his paper *on the Holy Communion*. Despite its serious theological topic, the writing is exciting and interesting. The other study is *the life and works of a peasant poet*, unfolded by **Pál Zászkaliczky Sen**. The practically unknown poet's faith, his work and his life are an example of how someone trusts himself and those around him into the hand of God. It would be good to feel similar to this in today's – often hostile – world.

In our column for *Congregational work* **Anikó Darvas** shows the events, possibilities and joys of her *mission in Káposztásmegyer*. This can be of help to other pastors and laymen who are in the process of building a new congregation.

In our *Book review* we show two books. One is from *József Tubán: The Myth of Deformation*, which confronts us with the misunderstandings of our Lutheran identity. **Zoltán Isó** gives a report on the book. The other is a collection about the *Christian marriage* compiled by *Emese M. Isó*, and is reported on by **Dorottya Isó**.

We hope our writings will bring joy to our Readers and strengthen them in their faith, Lutheran identity and Christian morals.

Zusammenfassung

Am Anfang unserer neuesten Nummer, wie in jeder unserer Nummer, können unsere Leser eine *Predigt* lesen. Diesmal verkündet **Lajos Gergely László**, ein junger Pfarrer die Freudenbotschaft von Ostern: Von Gott kommt die Befreiung von den Sünden, von dem Tod, von der Macht des Satans.

Wir setzen die Reihe unserer *Studien* mit zwei Schriften fort. Zuerst bringen wir *den zweiten Teil des Aufsatzes* von **Szabolcs Németh über das Abendmahl**. Obwohl der Aufsatz ein ernstes theologisches Thema behandelt, präsentiert es trotzdem auf eine spannende Weise. Die zweite Abhandlung ist *eine Vorstellung von dem Leben und Werk eines Dichters bäuerlicher Herkunft*, die von **Pál Zászkaliczky d.Ä.** verfasst wurde. Der großteils unbekannte Dichter gibt uns mit seinem Glauben ein Beispiel. Sein Leben und Werk zeigt darauf hin: Was auch immer ihm zugestoßen ist, war er in der Hand Gottes und er hat sich und die Seinen der Gnade von Gott anvertraut. Es wäre gut, wenn wir es von ihm erlernen könnten, und wir in der heutigen Welt, die immer kirchenfeindlicher ist, auch erleben könnten.

Die Rubrik *Gemeindeaufbau* wird auch fortgesetzt. **Anikó Darvas** stellt die Tätigkeiten, die Möglichkeiten, die Freuden an der *Missionsarbeit in Káposztásmegyer* vor, und hilft damit den Dienst aller Pfarrer/Innen und Gemeindemitglieder, die für die Gemeinschaft ihrer Gemeinden arbeiten.

In der Rubrik *Rezensionen* stellen wir auch zwei Bücher vor. Das erste ist von *József Tubán: Der Mythos der Deformation*, das uns mit den Irrglauben unserer evangelischen Identität konfrontiert. Das Buch wird von **Zoltán Isó** rezensiert. Das zweite Buch ist *eine Sammlung über die christliche Ehe*, die von *Emese Isó M.* zusammengestellt wurde, und die von **Dorottya Isó** vorgestellt wird.

Wir hoffen, dass wir mit unseren Schriften unsere Leser erfreuen, und wir helfen Ihnen bei der Erstarkung Ihres Glaubens, bei Ihrem evangelischen Bestehen und bei der Erhaltung Ihrer christlichen Moral.

E számunk szerzői

Darvas Anikó lelkész – Káposztásmegyer

Isó Dorottya lelkész – Veszprém

Isó Zoltán lelkész – Veszprém

László Lajos Gergely lelkész – Bócsa

Németh Szabolcs lelkész – Mencshely

id. Zászkaliczky Pál ny. lelkész – Fót

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

Ordass L.:	Nem tudok imádkozni	700,-
Ordass L.:	Vádirat (korrajz)	50,-
Ordass L.:	Jó hír a szenvedőknek (igehirdetések, 1956–57)	700,-
Ordass L.:	Akikkel az Úton találkoztam	500,-
Ordass L.:	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
Ordass L.:	Útravaló	2500,-
Ordass L.:	A keresztfa tövében (új kiadás)	1100,-
Giertz Bo-Ordass:	Hitből élünk	600,-
Terray L.:	Nem tehetett mást (Ordass püspök életútja - új kiadás)	1100,-
Scholz L.:	Tisztítsd meg szívedet!	250,-
Scholz L.:	Két sugárzó igazgyöngy (írásmagyarázat)	300,-
Scholz L.:	Elveszett és megtaláltatott (a tékozló fiúról)	150,-
Sólyom J.:	Hiszem-tudom (bevezetés az egyház tanításába)	400,-
Boleratzky L.:	Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
Virág J.:	Dr. Luther Márton önmagáról (6. kiadás)	1400,-
Luther M.:	14 vigasztaló kép	250,-
Botta I.:	Dévai Mátyás, a magyar Luther	200,-
Jung E.:	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát	450,-
Maróthy J.:	Szegények szíve (novellák)	700,-
Rózse I.:	A halál árnyékának völgyében	500,-
Boleratzky L.:	Evangélikus egyházjog (I-II. kötet)	1700,-
Kaj Munk:	Három dráma	600,-
Böröcz S.:	Kiáltás a mélyből (egy lelkész élete a Gulágon)	1400,-
Ittész J.:	Az evangélium hullámhosszán (meditációk)	500,-
Kapi B.:	Isten hárfása (Gerhardt Pál életregénye)	1400,-
Gémes István:	Fellebbentett fátyol (igehirdetések)	1250,-
Gémes István:	... „saját kezemmel írom: Pál”	1400,-
Joób Olivér:	Ünnep – hetven áhítat egy évre	1400,-
Joób Olivér:	Válasz	1600,-
Hallgrímur Pétursson:	Passió-énekek	1900,-

A **keresztény igazság** egy szám ára 880 Ft, az éves előfizetés 3500 Ft, külföldre 7000 Ft.

Folyóiratunk megrendelhető: Ordass Lajos Alapítvány, 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Könyveink postai szállítását vállalja:

a Huszár Gál könyvesbolt (1054 Budapest, Deák tér 4.) Telefon: 20 314 2632 (egyházi flottás)

Tartalmi összesítő

Legújabb számunk elején csakúgy, mint minden számnál, *igehirdetést* olvashat a kedves Olvasó. Ez alkalommal **László Lajos Gergely** ifjú lelkész hirdeti húsvét örömhírét: az Úrtól jön a szabadulás bűnből, halálból, Sátán hatalmából.

Tanulmányaink sorát két írással folytatjuk. Előbb **Németh Szabolcs** *úrvacsorával kapcsolatos dolgozatának második részét* közöljük. Bár az írás komoly teológiai mondanivalót tárgyal, mégis érdekesítő és izgalmas módon tálalja. A másik tanulmány *egy parasztköltő életének és munkásságának a bemutatása*, melyet id. **Zászkaliczky Pál** jegyez. A jórészt ismeretlen parasztköltő hitével állít elénk példát, élete és munkássága arra mutat, hogy bármi történt is vele, mindig Isten kezében tudta magát és Isten kegyelmére bízta magát és övéit. Ezt jó +++ lenne elsajátítani tőle és megélni a mai, az egyházzal ellenségesé váló világban.

Gyülekezetépítés rovatunk is folytatódik. Benne **Darvas Anikó** mutatja be *káposztásmegyeri missziójának* tevékenységeit, lehetőségeit, örömeit, ezzel segítve minden gyülekezeti közösséget építő lelkész és gyülekezeti tag munkáját.

Könyvismertetés rovatunkban két könyvet is bemutatunk. Az egyik *Tubán József: A deformáció mítosza* című könyv, mely evangélikus identitásunk tévedéseivel szembesít minket. A könyvet **Isó Zoltán** mutatja be. A másik könyv a *keresztyén házasságról* szóló gyűjtemény, melyet *Isó M. Emese* állított össze, és **Isó Dorottya** mutat be.

Reméljük, hogy írásainkkal megörvendeztetjük Olvasóinkat, és segítjük hitük megerősödésében, evangélikus ragaszkodásukban, és keresztyén erkölcsük megőrzésében.